TARTIŞMALI İLMÎ TOPLANTILAR DİZİSİ –43

TÜRKİYE'DE MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 138404
Tas. No: 266
TÜR.M

Tartışmalı İlmî Toplantı

17-18 Nisan 2004

Prof. Dr. Ömer Faruk HARMAN

Yrd. Doç. Dr. Kürşad DEMİRCİ * Prof. Dr. Mehmet AYDIN
Doç. Dr. A. Hikmet EROĞLU * Mustafa Numan MALKOÇ
Yrd. Doç. Dr. Fuat AYDIN * Prof. Dr. Mustafa ERDEM
Prof. Dr. Baki ADAM * Prof. Dr. Mustafa ÖZ
Doç. Dr. Ali İhsan YİTİK * Prof. Dr. Şinasi GÜNDÜZ
Doç. Dr. Ali KÖSE * Prof. Dr. Hayati HÖKELEKLİ

İstanbul 2004

Ensar Neşriyat
Ticaret Anonim Şirketi
© Tebliğlerin muhteva ve dil bakımından sorumlulukları tebliğ sahibine,
telif hakları İSAV'a, eserin hertürlü basım hakkı anlaşmalı olarak Ensar Neşriyat'a aitir.

ISBN: 975-6794-33-X

İSLAMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 43

Kitabın Adı:
Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri

Editör:
Prof. Dr. Ömer Faruk Harman

Yayına Hazırlayanlar:
Dr. İsmail Kurt - Seyit Ali Tüz

Son Okuma:
Dr. Murat Sülün

Kapak Tasarımı:
NÜANS Ajans

Baskı-Cilt:
Karmat Matbaası

1. Basım:
Ocak 2005

İsteme Adresi
Ensar Neşriyat
Süleymaniye Cad. No: 13 Süleymaniye/İstanbul
Tel: (0212) 513 43 41 - 513 03 09
Faks: (0212) 522 46 02
www.ensarnesriat.com

MORMONLAR
İSA MESİH'İN SON GÜN AZİZLERİ'NİN KİLİSESİ

Yrd. Doç. Dr. Fuat AYDIN
Sa. Ü. İlahiyat Fakültesi[1]

Genellikle Mormonlar olarak da bilinen İsa Mesih'in Son Gün Azizleri'nin Kilisesi (The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints), on dokuzuncu yüzyılda Amerika'da kurulan ancak bugün, yüzde altmışı yoğun bir şekilde Amerika, Salt Lake City, Arizona, Iowa ve Kanada'da olmak üzere bütün dünyada yüzden fazla ülkede, on-on bir milyon kadar üyesi bulunan bir dindir. Kökleri Ana Hıristiyanlık içinde bulunsa da, mevcut geleneksel Hıristiyan (Katolik, Ortodoks ve Protestan) mezheplerinden çok farklı bir din haline gelmiştir. Aşağıda göreceğimiz gibi geleneksel Hıristiyan mezhepleri Mormonları[2], Hıristiyan görmemelerine rağmen onlar kendilerini, Hıristiyan kabul etmek bir yana, aynı zamanda Hıristiyanlığın en doğru yorumu olarak da takdim etmektedirler.

Kilisenin Adı

İsa Mesih'in Son Gün Azizleri'nin Kilisesi, 6 Nisan 1830'da New York Fayet'te, Peygamber[3] Joseph Smith tarafından kurulan kili-

---

[1] Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Dinler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Türkiye'de haklarında fazla bilginin bulunmadığı için burada, dinî bir grup olarak Mormonlar bütün yönleriyle (ibadetleri, eskatolojisi, kurtuluş anlayışı vs.) ele alınmamış olmasına rağmen yine de normal tebliğ boyutlarını aşan bir bilgi verilmek zorunda kalınmıştır.

[2] Bu dini cemaat için kullanılan *İsa Mesih'in Son Gün Azizlerinin Kilisesi* çok uzun bir isim olduğu için bundan sonra, ya söz konusu ismin kısaltılmış hali olarak kaynaklarda da kullanılan *Son Gün Azizleri* ya da yine onun uzun ismi kadar yaygın olan *Mormonlar*, aralarında her hangi bir ayırım gözetilmeksizin birbirlerinin yerine kullanılacaktır.

[3] Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar *peygamber* kavramını yalnızca Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed (as) gibi şahsiyetler için kullandıkları için; bu kullanım yalnızca Müslümanlar için değil az önce zikredilen dinler için de kabul edilir bir kul-

senin resmî adıdır[4]. Mormon Kitabı'na inanmasından dolayı Mormon Kilisesi olarak isimlendirildiği gibi üyelerine de Mormonlar veya Son Gün Azizleri denilir. 1830'dan 1838'e kadar "Son Gün Azizleri'nin Kilisesi" ya da "Mesih'in Kilisesi" olarak adlandırılmaktaydı. 26 Nisan 1838'de kilisenin resmî ismi, Smith'in aldığı bir vahiyle belirlendi: "Böylece son günlerde benim kilisem "İsa Mesih'in Son Gün Azizleri'nin Kilisesi" diye isimlendirilecektir" (D&C, 115/4).

Bu isimde kullanılan her bir kelimenin, bu kelimelerin dile getirdiği konularla alakalı Mormonların yaklaşımını yansıttığı da söylenebilir. "İsa Mesih'in Kilisesi", İsa Mesih'in kilisenin merkezinde bulunduğunu ve onun İncil'inin öğretilerinin ve bu İncil'in Tanrısal otoritesinin kilisenin temelini teşkil ettiğine işaret eder.

"Azizler" terimi, Yeni Ahit kullanımına uygun olarak[5], ahit grubunun bir üyesini çağrıştırır. Ancak bu kullanımın Ortodoks ve Katolik kullanımıyla ortak bir yönü yoktur. "Son Gün" terimi, kilisenin Mesih'in ikinci gelişinden önce beşerî tarihin sonunda yenilendiğine işaret eder ve aynı zamanda bugünkü kiliseyi, Mesih tarafından Filistin'deki dünyevî faaliyeti sırasında kurulan "İlk-gün" organizasyonundan da ayırır. Zikredilen bu özellikleriyle İsa Mesih'in Son Gün Azizleri Kilisesi, İsa Mesih'in gerçek kilisesinin Tanrısal müdahale ile eski haline geri döndürülmüş şekli ve söz konusu kilisenin doktrin, otorite ve ilahî misyonunun koruyucusudur[6].

Kilisenin Kuruluşu ve Kurucusu

Mormonların kurucusu, aşağıda ayrıntılı bir şekilde ele alınacağı üzere, Tanrı'nın kendisine görünmesi ve Moroni adlı bir meleğin gelmesinden dolayı, Eski Ahit geleneğine göre bir peygamber olduğunu iddia eden Joseph Smith Junior'dur. Sharon Vemont'ta 15 Haziran 1805'de doğmuş[7] ve ailesi, yaşadığı uzun süreli maddî sıkıntılardan do-

---

lanım olmamasına rağmen; dinler tarihinin metodu gereği bu zorunludur; bu yüzden buradaki kullanım onların söz konusu kanaatlerini kabul ya da reddetmek anlamında değildirler.

[4] Bruce Douglas Porter, "Church of Jesus Christ of Latter-day Saints", POC, s. 60.

[5] Resullerin İşleri9/13, 32; Romalılara Mektup 1/7; Filipelilere Mektup 1/1

[6] Bruce Douglas Porter, "The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints", PCO, s.6.

[7] Joseph Smith, History 1/3 *The Pearl of Great Price* Salt Lake City 1981.

layı New York Palmyra'ya göçmüştür (1816)[8]. Aile, 1817'de sonradan Manchester adını alacak olan Farmington'da bir çiftlik alarak buraya taşınmıştır. Ailenin geçiminin toprağa bağlı olmasından dolayı, çalışmak zorunda kalmış; bu da onun yeterli bir eğitim almasına engel olmuştur. Aldığı tek eğitim, yazılı metinleri okuma ve Matematiğin temel kurallarını öğrenmekten ibaretti. Annesi, diğer çocuklarla kıyaslandığında okumaya yönelik arzusunun az olmasına rağmen derin düşünmeye düşkün bir çocuk olduğunu, nakleder[9].

1819'un ortalarından itibaren Smith ailesinin oturduğu yerin çevresindeki en az on kasaba içinde dinî uyanış hareketleri meydana geldi. Metodistler, Baptistler ve Presbiteryenler'den oluşan bu yoğun dinî hareketin Joseph Simith üzerinde de önemli bir etkiye sahip olduğu görünmektedir[10]. Ailesinin büyük bir kısmı, Baptistlere katılmıştı; kendisinin ise, Metodistler'e karşı bir eğilimi vardı. Ancak, bu mezhepler arasındaki üye kapma yarışı, bu mezheplerden hangisine girmesi gerektiğine karar verme hususunda şaşkın bir durumda olan Smith'ın aklına Yakup 1/5'de yer alan "İçinizden biri bilgelikte eksiği varsa, herkese cömertçe, azarlamadan veren Tanrı'dan istesin; kendisine verilecektir" metni gelir[11].

Bunun üzerine hangi mezhebin doğru olduğunu belirlemek için Tanrı'dan yardım istemeye karar verir ve evlerinin yakınında bulunan ormana gider. Burada seçim yapması hususunda kendisine yardım etmesi için Tanrı'ya dua eder[12]. Bu sırada, güneşten daha parlak bir ışık direğinin gökten yere indiğini görür. Bu ışığın içinde birbirini andıran iki adam görür. Bu iki adam havada duruyor görünmektedirler. İki kişi-

---

[8] Thomas F. O'Dea, *The Mormons*, University of Chicago Pres, Chicago&London, 1957, s.2.

[9] Richard L. Bushman-Dean C. Jesse, "Joseph Smith", *Encyclopedia of Mormons* (*EM*), s. 1.Bu metinde *Encyclopedia of Mormonism*, ed. Daniel H. Ludlow, Deseret Book Company, V cilt, 1995'ten alınmıştır. Ancak indirilen makaleler normal metne dönüştürüldüğü için sayfalar değişmiştir. *EM*'den alınmış gösterilen madde, söz konusu ansiklopedinin internet sayfasından indirilmiştir. İnternetteki sayfalar, *EM* ile sayfa tutar bir şekilde düzenlenmemiştir. Bu yüzden, biz de maddelerin alındığı yer olarak *EM*'yi gösterdiğimizde, zikrettiğimiz gerekçeden dolayı sayfa ve cilt numaralarını ansiklopedinin aslında olduğu gibi kullanamadık. Onun yerine alınan yer olarak *EM*'yı göstermemize rağmen verdiğimiz sayfa numaraları, orijinal sayfa numarası değil, maddenin yeniden sayfalandırılmasından ortaya çıkan sayfa numarasıdır.

[10] Smiht'in bu çevreden etkilendiği hususunda bkz. Smith, *History*, 5-7.

[11] Smith, History, 1/8-12.

[12] Smith, a.g.e., 1/13-16.

den biri, Smith'e ismiyle hitap ederek yanındakini gösterir ve "bu benim Sevgili Oğlum, Onu dinle!" der. "Günahların affedildi" diyen Rabb, var olan kiliselerin hiç birinin doğru olmadığını ve bu yüzden de hiç birisine katılmaması gerektiğini söyler[13].

On beş yaşında iken (1820) gerçekleşen bu olay, Son Gün Azizleri tarafından Joseph Smith'in ilk vizyonu ve İncil'in asli haline geri döndürmeye yönelik ilk hareket olarak adlandırılır. Yaşadığı bu vizyonu, Kutsal Kitab'ın yeterli olduğuna ve bu yüzden doğrudan vahye gerek olmadığına inanan bir rahibe anlatmış ancak, rahip onu azarlamış, bu da, onun diğer cemaatlere daha da yabancılaşmasına yol açmıştır[14].

İlk vizyonun arkasından üç yıl başka bir haber almayan Smith, yine Tanrı'ya yol göstermesi ve günahlarını bağışlaması için dua eder. On yedi yaşında olan Smith'in 21 Eylül 1823'de yaptığı bir dua sırasında yaşadığı ikinci vizyon, onun sonraki yedi yıllık hayatını belirler. Bu vizyonda ona, Moroni adında bir melek görünür ve Amerika'nın kadîm bir halkının, altın levhalar üzerine yazılmış olan kutsal arşivinden/kayıtlarından söz eder; bunları tercüme edeceğini ona haber verir[15] ve Tanrı'nın İsrail halkıyla yaptığı ahdin tamamlanması için İsa'nın ikinci gelişine yönelik hazırlığın ve Mesih'in ikinci bin yıl hakimiyetine halkın hazırlanması için İncil'in bütün milletlere tebliğinin başlamak üzere olduğunu bildirir.

Başka bir vizyonda, levhaların evlerinin yakınında bulunan Cumorah tepesinde gömülü olduğunu görmüştü[16]. Almak için gittiğinde, onların dinsel değerinden daha çok maddî değerini düşündüğü için, melek Moroni levhaları almasına engel oldu ve onları almak için dört yıl daha beklemesi gerektiğini söylemişti[17]. Smith, bu dört yıl boyunca Moroni'den, "Rabb'in son günlerde Krallığını nasıl ve hangi tarzda yöneteceğiyle ilgili olarak eğitim aldığını" söyler[18]. 22 Eylül 1827'de *Mormon Kitabı* olarak tercüme edeceği levhaları aldı. Ancak melek, onları kimseye göstermesini kesin bir dille yasakladı. Levhaların bulunması, hazine aramaya yönelik özelliği ile tanınan babasının ve hatta biz-

---

[13] Smith, a.g.e, 1/17.
[14] Smith, a.g.e., 1/21-23; Bushman-Cesse, a.g.m., s. 2
[15] Smith, a.g.e., 1/29-41.
[16] Smith, a.g.e., 1/42.
[17] Bushman-Cesse, a.g.m., s. 3.
[18] Smith, a.g.e., 1/53-54; James B. Allen & Glen M. Leonard, *The Story of the Latter-day Saints*, Deseret Book Company, Utah, 1796, s. 32-33; Bushman-Dean, a.g.m., s. 2.

zat Smith'in daha önceki hazine bulmaya yönelik çabalarının hatırlanmasına yol açtı[19].

Halkın söz konusu levhaları almaya çabalamasından dolayı, 18 Ocak 1827'de evlendiği Emma ile birlikte, eşinin ailesinin yanına Harmony'e taşındılar.[20] Başlangıçta Smith'e inananların sayısı birkaç kişiyi geçmiyordu. Bu birkaç kişiden biri, tercümeyi yapabilsin diye Harmony'e taşınmasını destekleyen ve daha sonra tercümede kendisine yardım etmek maksadıyla Harmony'e taşınan Martin Harris idi. Smith, Cumaroh tepesinden levhalarla birlikte kendisine tercümede yardımcı olacak olan Urim ve Thummim diye isimlendirilen hususî vasıtaları da almıştı. Yaptığı tercümeleri Harris yazdı. Harris, 1826'da yapılan 116 sayfalık tercümeyi eşine göstermek için götürdü ancak, metin ortadan kayboldu[21].

1828 Sonbaharı'nda tercümeye yeniden başladı ve kitabın tercümesi 1829'un ilk Bahar'ına kadar sürdü[22]. Oliver Cowdery, adındaki bir öğretmen Smith'in levhalar bulduğunu öğrenince ona inanır ve tercümeyi yazma işinde ona yardım eder[23]. 1829 Nisan'ına kadar birlikte çalışırlar. Vaftizin anlamı hususunda dua ederken, Vaftizci Yahya olduğunu söyleyen bir elçi gelir ve onlara Harunî Rahiplik yetkisini vererek birbirlerini nasıl vaftiz edeceklerini öğretir[24]. Harmony'de Smith'e yönelik muhalefet artınca, 1829'de New York Fayett'e taşınırlar. Tercüme tamamlandığında melek Moroni levhaları başkalarına göstermesine izin verir. Levhaların gösterildiği kişiler: Martin Harris, Oliver Cowdery ve David Wihtmer'dir[25].

Tercümesi biten *The Book of Mormon*, 1830'da basıldı. 1829'da aldığı vahiyler, bir kilise kurmasını emrediyordu. Kitabın basılmasından sonra 6 Nisan 1830'da Whitmer'lerin evinde New York'ta Mesih'in Kilise'si tesis edildi. Joseph Smith birinci Oliver Cowdery ise ikinci Yaşlı (elder) olarak atandılar[26]. Kilisenin lideri olan Smith, aldığı bu sorumlu-

---

[19] Smith'in ailesini hazine avcıları olarak bilindiği ve hatta Smith'in kendinin de bu maksatla New York'ta çalıştığına dair bkz. *The New Believers*, s. 152.

[20] Smith, a.g.e, 1/58; Bushman-Cesse, a.g.m., s. 3.

[21] Harris için bkz. Smith, a.g.e., 1/61-63.

[22] Bushman-Dean, a.g.m. s. 3

[23] Smith, a.g.e., 1/66.

[24] Smith, a.g.e., 1/68-71.

[25] Oliver Cowdery, David Whitmer ve Martin Harris'in şahitlikleri için bkz. The Book of Mormon'un Girişindeki tanıklıklar kısmı. Bushman-Cesse, a.g.m., s. 4.

[26] Bushman-Cesse, a.g.m. s. 4.

lukta kendisine yol gösterici olarak, Tanrı'ya güveniyordu. Kilise yönetimi ya da inançla alakalı problemler ortaya çıktığında Tanrı'nın yol göstericiliğine müracaat ediyor ve elde ettiği bu bilgilerle kiliseyi idare ediyordu. Smith'in aldığı bu vahiyler arasında yeni bir toplumun inşa edilmesiyle ilgili vahiyler de bulunmakta ve bunların merkezinde de, Sion'un inşası yer almaktaydı. *Mormon Kitabı*'nda Mesih öğretisinin Kudüs'te değil de Amerika'da kurulacağına ve Yeni Kudüs olacak olan Sion şehrine yönelik atıflar yer almaktadır: "Dikkat edin, bu halkı babanız Yakup ile yaptığım ahdi gerçekleştirmek maksadıyla bu topraklara yerleştireceğim; ve o Yeni bir Kudüs olacak. Ve göğün güçleri bu halkın ortasında olacak; evet ben bile sizin ortanızda oturacağım" (Nefi III 20/22).

Daha sonra gelen vahiyler, Tanrısal yol gösterme altında birlik, beraberlik ve sevgi içinde yaşamayı öğrenecekleri, kurtuluşa götürecek olan kutsal emirleri yerine getirmek maksadıyla mabedin inşa edileceği, diğer milletler arasından temiz ve dürüst olanların bir araya getirileceği bir toplum şeklindeki yeni düzenin çerçevesini çizer[27]. Eylül-Ekim 1830'da Missouri'nin batı sınırlarında yer alan Amerikan yerlilerine ilk misyonerler gönderilir. Misyonerlere, Sion şehrinin orada kurulacağı söylenir. Ancak daha sonra Smith'in aldığı vahiylerden Sion'un Missouri'de inşa edileceğini öğrendiler.

1831'de Missouri Independence'de bir mabet inşa ettiler. Mabedin inşasından sonra Mormonlar burada toplanmaya başladılar. Joseph Smith ve eşi Emma ise New York'tan ayrılan Son Gün Azizleri'yle birlikte Kirtland, Ohio'ya taşındı. Burası, sonraki altı yıl boyunca Kilisenin merkezi haline geldi. Azizlerin, Missouri'ye göçü burada oturanlarla aralarında gerilimi arttırdı. 1831-33 yıllarında Jackson Country'de ve 1836-38 arasında ise Caldwell Country'de Sion'u kurma çabaları büyük bir muhalefet doğurdu. Bunun sebebi, Mormon olmayanların yeni gelenleri, kendi hayat tarzları için bir tehdit olarak görmeleri idi[28].

Smith Ohio'da iken ilk *Stake*leri kurdu; kilisenin yönetici rahiplik kurumunu tesis etti; burada bir banka, bir gazete ve matbaa bürosu tesis etti. İlk mabedin inşasını denetledi. ABD, Kanada ve İngiltere'de yoğun bir misyonerlik hareketi başlattı. Kitabı Mukaddes'i tercüme etti. Azizleri liderlik ve misyonerlik rolleri için hazırlayacak bir okul sistemi kurdu. Kendisi de bu okula İbranice öğrenmek için devam etti.

[27] Bushman-Cesse, a.g.m., s. 4.
[28] Bushman-Cesse, a.g.m., s. 5.

Kirtland'daki kilise hayatının zirvesi, Mabedin takdis olunmasıydı. 1831'de, İsrail'in toplanmasını ve ailelerin ebedî olarak mühürlenmesini de içeren önemli ilave otorite yetkilerini Musa, Elias ve Elijah'dan aldı[29].

1832'de Ohio Hiram'da kaldığı eve zorla giren bir kalabalık tarafından kendisine katran sürüldü, üzerine tüy dikildi ve dövüldü. Yerli halktan gelen tepkinin yanı sıra kendi cemaati içinden de, ekonomi ve siyasete karışmasından dolayı kendisine karşı çıkanların sayısı artmaya başlamıştı. Cemaati içindekilerden bazıları onu, hayatlarını kontrol altına almaya başlamakla suçluyorlardı. 1838'de Smith'e yönelik muhalefet, yakınlarının ve kendisinin Missouri'ye taşınmasına yol açtı. Mart 1838'de ailesiyle birlikte Missouri, Caldwell Country'e geldi. Burada, Azizlerin toplanacağı bir yer ve mabet inşa etmenin yollarını aradı. Ancak başka yerlerde olduğu gibi, ortaya koydukları farklı hayat tarzı, (Caldwell Country'de olduğu gibi) yerli halkı rahatsız etmeye başladı. Bu rahatsızlık 6 Ağustos 1838'de, Azizlerin oy vermesine yönelik engellemeyle zirveye çıktı ve karşılıklı saldırıya dönüştü. Bu rahatsızlık, başka ilçelere de sıçradı ve Azizleri bastırmak için araya asker girdi. Smith 31 Ekim 1838'de tutuklandı ve mahkemeye çıkmayı beklemek için Liberty tutuk evine götürüldü. Azizler de, buradan sürüldüler[30].

Mahkeme yerinin değişmesinden dolayı Missouri Bone Country'e götürülürken Smith ve diğer mahkumların kaçmasına izin verildi. İllionis Quincy'de ailesine ve arkadaşlarına katıldı. Illinois Hancokk Country'deki Commerce yakınındaki Misisipi nehri kenarından toprak almalarına izin verildi. Ailesi ile buraya taşındı. 1839 yazı boyunca Azizler Nauvoo adı verilen yerde toplanmaya ve yerleşmeye başladılar. Burada büyük bir sıtma salgını başladı ve çok sayıda insan öldü. 1839'un sonlarına doğru, verdikleri kayıpları görüşmek üzere, Washington'a federal yönetimle görüşmeye gitti. Başkan Martin Van Buren'le görüştü, ancak istediği yardımı alamadı. Bu görüşmelerin bir sonucu olarak Nauvoo, Nauvoo Sözleşmesi'ne dahil oldu. Smith, şehir konsiline seçildi ve daha sonra şehrin belediye başkanı oldu. Belediye başkanı olarak, belediye mahkemesinin baş hakimi ve katibi olarak çalıştı. Tuğgeneral rütbesiyle de, Nauvoo Lejyonunun komutanı oldu. Bu-

[29] Bushman-Cesse, a.g.m., s. 5.
[30] Bushman-Cesse, a.g.m., s. 5-6.

rada, büyük bir ticarî emtia dükkanının sahibi ve *Times and Seasons* gazetesinin editorü ve yayımcısı oldu[31].

Nauvoo'nun nispeten güvenli bir yer oluşu, Mesih'in gelişinden önce kurulması istenen Tanrının Krallığı çalışmalarının daha güçlü bir şekilde ilerlemesini mümkün kıldı. On İki Havarîler Konseyi'ni (Quorum) İngiltere'ye gönderdi. Burada, misyonerlik çalışmalarını genişletti ve yeni toplanma yerine, sürekli bir göçü mümkün kılacak bir göç programı başlattı. Kilisenin, temelini oluşturan *ward*ları[32] teşkil etti. On İkiler'in kilise yetkilerini, *Stake*[33] içindeki yargılama hakkını içerecek şekilde genişletti. Onlara Birinci Başkanlık Konseyi'nin gözetiminde olmak üzere, Kilise üzerinde evrensel bir yetki verdi. Nauvoo'daki mabedin inşasını denetledi ve *Female Relief Society of Nauvoo*'yu kurdu[34].

Geçmişte kaybolduğunu düşündüğü ilahî emirleri yeniden restore ederek güncelleştirmeye çalışmasına rağmen, dünyada yaşayacağı sürenin azaldığını hissettiği için, restorasyon sürecini hızlandırmayı düşünmekteydi; ancak, insanların onu anlayamayacaklarından da korkuyordu[35]. Bu çıkmazdan kurtulmak için, en yakınlarından oluşan küçük bir gruba has olmak üzere, bazı prensipleri tebliğ etti. 1841'de, kadîm dönemde var olan ancak sonradan kaybolduğunu düşündüğü bir uygulama olarak, çok eşliliği On İkiler Konseyi'nin üyeleri ve yakınlarından birkaç kişiye öğretti ve onlarla bu uygulamayı başlattı. Kendisi, bu uygulamanın bir parçası olarak başta Louisa Beaman (1841) olmak üzere bu tarihten itibaren en az yirmi kadınla evlendi[36].

1843'de, evliliklerin sonsuza kadar olması uygulamasını ilk defa olarak icra etti. Yine bu yılda, Tanrı'nın doğası ve insan hakkındaki önemli doktrinleri öğretti. 1844'de Tanrı Krallığı'nın siyasî kolu olan Elliler Konseyi'ni tesis etti. Böylece ölümünden sonra Tanrı'nın Krallığı-

---

[31] Bushman-Cesse, a.g.m., s. 6.

[32] *Ward*, bir piskopos tarafından yönetilen 200-600 arasındaki üyelerden oluşan cemaattir.

[33] *Stake*, bir *Stake* başkanı tarafından yönetilen ona kadar *ward*dan oluşan bölgesel kilise organizasyonu.

[34] Bushman-Cesse, a.g.m., s. 6.

[35] Joseph Smith, *History of Church*, ed. B. H. Roberts, Salt Lake City, 1950, V, 402'den naklen Bushman-Cesse. s. 6.

[36] Bushman-Cesse, a.g.m., s. 7.

nın devamı için zorunlu olduğunu düşündüğü her şeyi tamamlamış oldu. Son olarak da, On İkiler'e yetki anahtarlarını verdi[37].

Smith'in hususî çevresine öğrettiği bir takım öğretiler ve uygulamalar başta karısı olmak üzere birçok kişinin hoşnutsuzluğuna yol açtı ve hoşnutsuzluk zamanla artmaya başladı. Kilise içinde kendisine karşı olanları ikna ederken Kilise dışındaki güçler, ona karşı bir araya geldiler. Missouri yetkilileri Smiht'i, Illionis'ten çıkarmaya çalıştılar ve bu çaba, uzun süreli hukukî tacizlerle sonuçlandı. Daha önceki takibatlar, mülk kaybına yol açtığı için, borçlarını ödeyemeyecek bir duruma geldi.

İllionis siyasî liderleri, Son Gün Azizlere karşı oldukları ve yerel liderlerin hiç biri onların hedeflerini savunmadığından Smith, kendi halkının haklarını savunacağı bir platform elde etmeyi düşünerek, Amerika Birleşik Devletler Başkanlığı'na aday olduğunu ilan etti. Nisan 1844'de kilise içindeki muhalifler, Joseph Smith'e açıktan açığa meydan okudular. Onu ihbar etmek maksadıyla bir reform kilisesi ve *Nauvoo Expositor* adlı bir gazete kurdular. *Expositor*u cemaat için bir tehdit olarak algılayan belediye başkanı olarak Smith'le birlikte Nauvoo şehir meclisi, matbaanın yıkılması hususunda ona yetki verdi. Bu karar, muhalefeti daha saldırgan bir hale getirdi.

12 Haziran'da Smith, matbaanın tahribiyle sonuçlanın isyanı teşvik etmekle suçlandı. Bunun üzerine Carthage'ya yakın bir yerde, yerel idarecinin koruma garantisi vermesi üzerine teslim olmayı kabul etti. 27 Haziran 1844'de Carthage Hapishanesi'nde duruşmayı beklerken, yüzleri örtülü olarak hapishaneyi basan bir kalabalık tarafından o ve kardeşi Hyrum öldürüldü. Ertesi gün iki kardeşin cesedi Nauvoo'ya gönderildi. Burada binlerce Son Gün Azizi peygamberlerinin ölümüne ağlamak için toplandı[38].

Smith'in ölümünün arkasından Mormonlar, Nauvoo'yu terk etmeleri hususunda baskıya maruz kaldılar. Sıfırın altında bir havada Şubat 1846'da Nauvoo'yu boşaltmaya başladılar. Bu Mormonizm'in ve onlardan ayrılan grupların yaşadığı büyük bir krizdi.

Sidney Rigdon'la haleflik yarışını yetenekli bir organizatör olan Brigham Young (1801-1877) kazandı ve onun lider olmasıyla kilise dağılmaktan kurtulsa da, aşağıda haklarında kısaca da olsa bilgi verilecek

[37] Bushman-Cesse, a.g.m., s. 7.
[38] Bushman-Cesse, a.g.m., s. 7.

olan başka Mormon gruplarının ortaya çıkmasına engel olamadı.[39] Yaşanan büyük sıkıntıdan birkaç hafta sonra, Misisipi nehrinin karşı yakasına Iowa'ya geçtiler ve burada şimdilerde Omaha ve Nebraska olan kışlık merkezlerini kurdular. Zorlu bir kışın arkasından yeniden organize olan Son Gün Azizleri'nin batıya doğru olan yürüyüşleri başladı. Bu yürüyüş Mormonların tarihinde en önemli olaylardan biridir ve hatırası hala yadedilmekte; bir bayram olarak kutlanmakta; on yılda bir de söz konusu yolculuğu sembolik olarak yeniden yaşatan bir yolculuk yapılmaktadır[40].

148 öncü grup, 7 Nisan 1847'de kışlık merkezleri terk etti ve 22 Temmuz 1847'de büyük Salt Lake vadisine ulaştı. "Burası doğru yer" diyen Brigham Young iki gün sonra vadiye geldi. Utah'ın hiçbir özelliği yoktu ve bu yüzden seçilmişti. Ayrıca, dinî önderlerin burayı seçmede diğer iki hedefi daha vardı: Takibattan kurtulmak ve Tanrı'larına kendi istedikleri tarzda ibadet edecekleri bir devlet kurmak.

Sonraki aylarda ve yıllarda binlerce göçmen, yük arabalarıyla, el arabalarıyla ve daha sonra trenlerle buraya geldiler. Mormonlar'ın iskanı, plânlı bir şekilde gerçekleşti ve insanlar dağlar arasındaki bölgeye, dinî bir görev olarak yerleşmek için çağrıldılar. Brigham Young, 1877'de öldüğünde 357 yerleşim yeri tesis edilmişti ve Mormon nüfusu da yaklaşık 140 bin civarındaydı. Yerleşimler Arizona, New Mexico, Meksika ve hatta Kanada'da devam etti. Yerli convertler[41] kadar yabancı kökenli olanlar da, Zion Dağına geldiler. 1840'dan 1900'e kadar kilise göç programının bir parçası olarak 90 bin kadar Avrupalı plânlı bir şekilde yeni yerleşim yerlerine getirildiler. Yeni gelenlerin kendi yerel kültürlerini muhafaza etme çabalarına rağmen, kısa sürede ortak kültür içinde eridiler[42].

---

[39] Bu gruplar için bkz. Thomas O'Dea, "Mormons", *EA*, XIX, 1968, s. 465a; Jn. B., C. D. A., "Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints", *EB*, 799-800.

[40] Aktay, a.g.m., s. 39.

[41] Convert, bilindiği gibi, sahip olduğu dini ne olursa olsun onu bırakarak bir başka dine tabi olmayı ifade eder. Müslümanlar arasında Müslüman olmak maksadıyla din değiştirenlere mühtedî; İslâm'ı terk edenlere ise mürted denmektedir. Din değiştirme anlamında ortaklıklar içerseler de, Müslümanların kullandıkları mühtedi kavramını convert karşılığında kullanmak istemiyorum; fakat onun yerine kullanılması uygun olan bir kavram da şimdilik bilmiyorum. Bu yüzden "convert" kelimesini nötr anlamda din değiştirmek anlamında olmak üzere aynen korumak istiyorum.

[42] Thomas O'Dea, a.g.m., *EA*, 968, XIX, s. 464-65.

Zaman zaman yaşanan kuraklıklar büyük bir tehlike oluştursalar da, bilimsel sulama metotlarıyla onun üstesinden gelindi. Young'ın "onları beslemenin, savaşmaktan daha iyi olduğu" şeklindeki siyaseti sayesinde çevre bölgelerde yer alan Kızılderililerle olan ilişkiler genelde dostça olmasına rağmen aralarında 1870'e kadar üç büyük savaş meydana geldi.

Ekonomik ihtiyaçlar, siyasî ya da medenî meselelerden daha önemli olduğu için, sivil bir yönetimin kurulmasını sürekli bir yerleşim kuruluncaya kadar erteleddiler. 1849'a kadar saf teokrasi olan ve "teodemokrasi" olarak bilinen/isimlendirilen bir yönetim sistemi kurdular. Bu tür bir yönetim, 1638-44 arasında kısa bir süre yaşayan New Haven tecrübesi dışında, Birleşik Devletler tarihindeki tek örnektir. Bu, devletin ve kilisenin tam olarak karıştığı bir organizasyon ve hem kilise hem de sivil meseleler için yalnızca kilise kurumlarının kullanımını temsil eden bir yönetimdi. Mart 1849'da Mormonlar geçici bir devlet yönetimi kurdular ve Birleşik Devletlerin *Deseret*[43] bir devleti olmak için başvurdular. Müracaat başarısızlıkla sonuçlandı; ancak, 9 Ekim 1850'de Utah ismi altında bir bölge olarak organize edildiler. 1851'de Brigham Young, bölgesel yönetici oldu ve 1852'de çok eşliliği kurumsallaştı[44].1852'de çok eşliliğin resmen uygulanmasından sonra, liderler tebalarına örnek olmak maksadıyla birçok eş sahibi oldular. 1860'da yüzde otuzdan fazla kişi çok evliliği uygulamaktaydı[45].

Sonraki kırk altı yıl boyunca, Mormon kökenli olmayan federal idareciler tarafından yönetildiler. Ellili yıllarda, federal yetkililer Mormonları, "rahip yönetim" diye eleştirdiler[46]. Federal yetkililerle olan bu anlaşmazlık, iki konu etrafında dönmeye başladı: Utah'ın Birleşik Devletler'in bir parçası olması ve çok eşlilik uygulaması[47].

Brigham Young'ın 1877'deki ölümünden sonra, John Tylor başkan oldu. Tylor'un yönetimi, kongre tarafından çok eşliliğe karşı çıkartılan yasalarla mücadeleyle geçti. Kongre 1862'de çok evliliği yasaklayan Anti-Biogamy maddesini yayınladı bu yasaya yirmi yıl sonra

---

[43] Birleşik Devletlerin geçici üyesi olan devlet. Bu kavram özellikle 1849'da Mormonların kurdukları devlet için kullanılan bir kavramdır.

[44] B. R. W, "Mormonism", Macropædia, Encyclopedia Britannica Inc. Chicago 1974, XII, 442.

[45] Klaus J. Hansen, "Mormonism", *ER.*, X, 110.

[46] R. SM., R. L.E., L.H.Cr, "Latter-Day Sains", Encyclopedia of Britannica (*EB*), 798.

[47] T.F. O'Dea "Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints ", *New Catholic Encyclopedia*, The Catholic University of America, Washington 1967, VIII, 525.

Edmund Yasası ve ondan sonra da Edmund-Tucker Yasası ilave edildi. Bunların bir sonucu olarak, çok evliliğin bulunduğu Utah, Idaho ve Arizona takibata maruz kaldı. Erkekler ve kadınlar bu suçtan dolayı hapsedildi. Bir kısım kilise liderleri sürgüne gönderildi. 1890'da, Birleşik Devletler Yüce Mahkemesi, çok eşlilik yasalarının anayasaya aykırılığını teyit etti. Bunun üzerine kilisenin o zamanki lideri olan Wilford Woodruff, bir manifesto yayınladı ve bunda anayasa ve çok evliliği yasaklayan kanunlara kendisinin ve kilisenin üyelerinin uyacağını ilan etti. Ekim 1890'da toplanan Kilise genel konferansı, manifestonun geçerli olduğunu ve çok eşli evliliği resmî olarak onaylamayacağını ifade etti. Ocak 1896'da Utah bölgesi, Birleşik Devletlerin 45. devleti olarak kabul edildi[48].

Bu zamana kadar, inanç esaslarının bir parçası olarak Amerika'ya sadık olsa da ayrılıkçı bir grup olan Mormonlar bundan sonra kendilerini Birleşik Devletlerin hayat tarzına uydurmaya başladılar. Hatta zamanla, Hz. İsa'nın ikinci kez gelişinde Tanrı'nın Krallığını kuracağı yer olduğu için Amerika'nın bir devlet olarak kuruluşunun Tanrısal bir iradenin sonucunu olduğunu düşünmeye bile başladılar.

Diğer Mormon Dinî Grupları

Mormon hareketi Smith'in ölümünden sonra Brigham Young başkanlığında dağılmaktan kurtularak yoluna devam etmesine rağmen; bu süre içinde hem Smith'in ölümü arkasından yaşanan başkanlık yarışı hem de daha sonraki dinî hayattaki uygulamalar neticesinde birtakım ayrılmalar meydana gelmiştir. Kökleri bu tür ayrılıklara dayanan yirmi beşten fazla grubun varlığından söz edilir. Bunlardan önemli olanlar arasında aşağıdakiler zikredilebilir:

1. İsa Mesih'in Son Gün Azizleri'nin Yeniden Organize Olmuş Kilisesi (SGAYOK); Ana Mormon gruptan sonraki en büyük cemaate sahip olan kilisedir. Kırk ülkede yaklaşık iki yüz bin kadar üyesi vardır. Son Gün Azizlerinden ayrılan grupların en önemlisi ve etkilisidir. Merkezleri Independence ve Mo'dur. Brigham Young'ı kabul etmeyerek ayrılan Smith'in erkek kardeşi William'ın başkanlık ettiği grupla; Smith'in sağ kolu olan Sidney Rigdon başkanlığını yaptığı iki grubun 1860'da birleşmesinden ortaya çıkmıştır. Smith'in karısı ve yakın akrabaları da bu kiliseye mensuptur. Oğlu, 1860'da kilisenin başkanı olmuş-

[48] A.g.e, s. 799.

tur ve başkanlık, onun soyundan gelenler tarafından deruhte edilir. Geleneksel Hıristiyan gruplara nispeten daha yakındır. Mormon isminden dolayı, Son Gün Azizleri'yle karıştırılmaktan hoşlanmazlar. Karışıklığı önlemek maksadıyla, mezkur isim hukukî olarak korunsa da, Nisan 2000'de Mesih'in Cemaati (The Community of Christ) adını aldılar. Bazı konularda Son Gün Azizlerinden ayrılırlar: Çok eşliliği kabul etmezler, Kutsal Kitab'ın King James tercümesi yerine Smith'in ilham ile tercüme ettiği metni kullanırlar[49].

2. Mesih'in Kilisesi (Lot Mabedi); Smith'in ölümden sonra, Granville Hedrick tarafından kurulmuştur (1852). Hedrick, 1867'de Independence'a geri dönmüştür. Kendilerine has Lot Mabedine sahiptirler. Bu mabet, Joseph Smith'in Yeni Sion olacak dediği alanda yer almaktadır. İnsanın ölümden sonra Tanrılaşmasını, poligamiyi ve ölüler adına vaftizi reddederler[50].

3. İsa Mesih'in Kilisesi (Bickertonitler); liderlik yarışını Brigham Young'a kaptıran Sidney Rigdon'la birlikte ana kitleyi terk edenlerin soyundan gelenlerin oluşturduğu bir gruptur. William Bickerton tarafından 1862'de organize bir hale getirilmişlerdir. Ölüler adına vaftizi ve poligamiyi kabul etmezler[51].

4. İsa Mesih'in Son Gün Azizleri Kilisesi (Strangitler); James. J. Strang tarafından kurulmuştur. Strang kendisinin Smith'in başkanlık için seçtiği kişi olduğunu iddia eder. Ancak bu iddiası, Nauvoo dışında ciddi bir destek görmemiştir. İki takipçisi tarafından 1856'da öldürülmüştür[52]. İsa Mesih'in Kilisesi (Cutleritler); Alpheus Cutler tarafından 1853'de kurulmuştur. En az üyesi olan Mormon grubudur[53].

Mormon-Hıristiyan İlişkisi

Smith'in ilk vizyonunda, mevcut Hıristiyan cemaatlerin hiç birinin doğru olmadığı Tanrı tarafından kendisine bildirilmişti[54]. Kendi dı-

---

[49] O'Dea, "Mormons", *EA*, XIX, 465a; *The New Believers*, s. 161. Bu kilise için ayrıca bkz. "Church of Latter-Day Saints", *EB*, , 799-800.
[50] O'Dea, a.y., *The New Believers*, s. 161.
[51] O'Dea, a.y.
[52] O'Dea, a.y.
[53] O'Dea, a.y.
[54] Joseph Smith, *History of the Church*, 19-20., *The Pearl of the Great Price*, Salt Lake City, 1981.

şındaki Hıristiyanlığın doğru olduğunu kabul etmemesine rağmen, Joseph Smith hedefinin hiçbir zaman yeni bir din kurmak olmadığını ancak (yukarıda da zikredildiği gibi döneminde baskın olan Primitivistlerin kanaatlerine uygun olarak) Mesih İsa'nın sonsuz İncili'ni aslî haline döndürmek olduğunu iddia eder. "Bizim dinimizin temel prensipleri, Havarîlerin ve Peygamberlerin, İsa Mesih'le ilgili, onun öldüğü, gömüldüğü ve üçüncü gün tekrar dirildiği ve semaya yükseldiği hususundaki tanıklıklarıdır ve bizim dinimizle ilgili diğer bütün şeyler, yalnızca ona ilavelerden ibarettir[55].

Smith'in yukarıdaki sözlerine rağmen mevcut Hıristiyan mezhepleri tarafından kabul gören inançlardan Mormon inançlarının farklılığını, kendi inançlarının Âdem ve Enok'dan Mesih'e kadar olan peygamberler döneminde daha önce vahyedildiği ve bu yüzden onların kadîm dönemdeki İsa Mesih'in Kilisesiyle aynı olduğu şeklinde açıklamaya çalışırlar. İsa sonrası Hıristiyanlıkla aralarında bulanan farklıkları ise, Hz. İsa ve havarîlerin ölmesinden sonra vahyin kesildiği ve bu yüzden de, kilisenin kendi yolunu bulmada konsillere ve felsefecilere müracaat etmeleriyle açıklarlar. Bunun da ilk dönem Hıristiyanlıkta bulunmayan bir takım unsurların, Hıristiyanlığın temel esasları olarak kabul edilmesine yol açtığına inanırlar.

Mormon kilisenin kabul ettiği ve diğer Hıristiyan kiliselerinde bulunmayan inanç esaslarını, daha sonra ilgili yerde ayrıntılı olarak işlenecek olan şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Tanrı anlayışı: Tanrı'nın hem birliğini hem de üçlüğünü kabul ederler. Tesliste yer alan unsurları müstakil birer varlık olduğuna inanırlar. Tanrı'nın ve Oğlunun insanî bir beden; Kutsal Ruh'un ise Ruh'un bedenlenmiş hali olduğuna inanır ve bunu Kutsal Kitap'tan çıkarırlar. Keza, İsa Mesih'i Yehova ile özdeşleştirirler.

2. Evrenin doğası ve nasıl başladığı hususunda farklı bir anlayışa sahiptirler. Ruh ve madde ayırımını kabul etmezler. Mutlak bir başlangıç varlığını, insanın yaratılışının *ex nihilo* olduğuna inanmazlar. Tanrı'ya, var olan malzemelerden meydana getiren bir düzenleyici fonksiyonu yüklerler.

---

[55] *Teaching of the Prophet Joseph Smith*, comp. Joseph Fielding Smith, Salt Lake City, 1938, s. 121'den nakleden Truman G. Madsen, Teachings of Joseph Smith, *EM*, s. 10.

3. Eskatolojik anlayışta da birtakım farklılıklar yer almaktadır. Ölümle diriliş arasında ruhsal bir alan tasavvuru vardır. Dirilişe kadar burası hem cennetin hem de cehennemin fonksiyonunu yerine getirir. Bütün insanlar dirilecektir. Kurtuluşun gerçekleştiği üç krallık alanı vardır: Selestial, terrestrial ve telestial.[56]

4. İsa Mesih'in Kilisesi Âdem babadan başlamak üzere dünyada, aynı inanç esaslarıyla birçok kez olmak üzere var olmuştur. Bu kilise ve İncil ebedîdir. Âdem, İsa adına vaftiz olmuştur. İnsanlar birçok kez bu kiliseyi ve İncil'i reddetmişler; ancak birçok peygamber tarafından orijinal haline geri döndürülmüştür. Son olarak da, bu restorasyon Smith tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu yalnızca kilise ve İncil'in yeni bir restorasyonu değil aynı zamanda son restorasyonudur.

5. Son Gün Azizleri, yaşayan ve hakikî bir kilise olmanın zorunlu şartı olan göklerin krallığının rahiplik anahtarlarına sahip olduklarını iddia ederler. Bu onlara, devam eden bir vahiy anlayışı kazandırmıştır. Tanrıyla olan bu süre giden ilişki, kilisenin hakikî kilise ve hakikî İncil'e sahip oluşunu sağlar. Bunu da, kilise adına aynı zamanda peygamber olan Başkan yapar.

6. İsa'nın kefaret oluşunun bir sonucu olan kuruluşlarla, insanın İsa Mesih'in İncili'nin kurallarına itaatle gerçekleştirdikleri arasında bir ayırım yaparlar.

7. Mabetler, önemli emirlerin (eşlerin sonsuzluk için mühürlenmeleri; ölüler adına vekaleten vaftiz icrası gibi) icra edildiği bir yerdir. Bunun dışında normal ibadetler için mabetler kullanılmaz. Bu yüzden de, mabetlerin sayısı çok değildir ve ancak çok yoğun nüfus bölgelerinde inşa edilirler[57].

Smith'in kendilerini Hz. İsa sonrası oluşan Hıristiyanî gelenekten farklı olarak takdim etmesine ve diğer Hıristiyanların da yukarıda zikredilen gerekçelerden dolayı onları Hıristiyan olarak görmemelerine rağmen, son zamanlarda Mormonlar kendilerini, farklı dinî bir cemaat yerine, Hıristiyan olan, ancak Hıristiyanlığı diğer mezheplerden farklı

---

[56] Aynı zamanda cennetin kademeleri olarak da kabul bu makamların en üstünü Selestial, sonra Terretrial ve Telestial'dir. Bunların içerikleri ve kimlerin bunlara girebileceklerine dair bkz. Bloom&Robinson, a.g.e., s. 152-153.

[57] Alma P. Burton, "Distinctive Teachings", "Doctrin" içinde, *EM.*, s. 5-7.

bir şekilde yorumlayan[58] hatta en doğru şekilde yorumlayan Hıristiyan grup olduklarını özellikle vurgulamaktadır[59].

İnanç Esasları

Ölümünden kısa bir süre önce Joseph Smith tarafından kaleme alınan ve Son Gün Azizleri'nin tarihinin resmî anlatımı olan eserinde on üç madde olarak zikredilen iman esasları, bugün hala Son Gün Azizleri ve onlardan ayrılan grupların büyük çoğunluğu tarafından kullanılmaktadır. Bunları Tanrı anlayışı, insanın durumu, sakramentler (tövbe, vaftiz vs.), kilise organizasyonu, peygamberlik, Kutsal Metin ve vahiy anlayışı, eskatoloji ve ibadet genel başlıkları altında toplamak mümkündür[60]. Burada söz konusu inanç esaslarından Tanrı anlayışı, insan anlayışı, kutsal metin ve vahiy anlayışı; kilise organizasyonu ele alınacaktır.

Tanrı Anlayışı

Joseph Smith'in başlattığı bu hareket mensupları, Hıristiyan Tanrı anlayışının genel ifadesi olan üçlü birlik şeklindeki (teslis) inancı sürdürürler; ancak aşağıda göreceğimiz üzere, onların Tanrı anlayışları genel Hıristiyani formu muhafaza etmekle birlikte içerik bakımından çok büyük farklılıklar göstermektedir.

Teslise Bakışları

Son Gün Azizleri, Tanrı'nın kendiliğinden (spontane) birliği ve üçlüğüne inanırlar. Onlara göre Baba, Oğul ve Kutsal Ruh ayrı ve farklı *person*lara (şahıs) sahiptir. Üç şahısta Tek Tanrı'yı kabul etmekle birlikte, bu birlik ontolojik bir birlikten ziyade, maksat, güç ve niyet birliği olarak kabul edilir. Bu yüzden de, İznik Konsili'nde ortaya konulan, bu

---

[58] Geleneksel Hıristiyan mezheplerin Mormonların Hıristiyan sayılmamalarını gerektiren sebepler ve Mormonların bunlara verdikleri cevaplar hakkında bkz. Stephan E. Robinson, "Are Mormons Christians?", *New Era*, May, 1998, 41.

[59] Aktay, a.g.m., s. 41. Mormonlar dışındaki Hıristiyanların, onları Hıristiyan olarak görmemeleri ve Tanrı hakkındaki inançlarından dolayı, putperest olarak değerlendirmeleri için bkz. John Ankerberg&John Weldon, *Mormonism*, Harvest House Publishers, Eugene, Oregon 1984, s. 81-95.

[60] Smith tarafından kaleme alınan bu esaslar için bkz. The Articles of Faith 1-13, *The Pearl of Great Price*.

üç şahsın ontolojik birliğini kabul etmezler. Son Gün Azizleri Baba Tanrı'ya, Oğul Tanrı'ya ve Kutsal Ruh Tanrı'ya inanma ve onların üçünün bir Tanrı olduklarını kabul etme anlamında teslisçilerdir; ancak *homoousion* (üç unsurun aynı özden olmasını) kabul etme anlamında, teslisçi değillerdir[61].

Teslis anlayışında Mormonlar, subordionistlerdir, yani, Oğul Baba'ya tabidir ve Kutsal Ruh ise, hem Baba'ya hem de Oğul'a tabidir. Eğer Baba olmasaydı, ne Oğul ne de Kutsal Ruh Tanrı olamazlardı. Çünkü onların Tanrılığı Baba'yla olan ilişkilerinden kaynaklanır[62]. Onlar tek başlarına Tanrı olamazlar. Çünkü onların Tanrılığı, Tanrılıkta Baba ile birlikte olmalarına bağlıdır. Eğer Baba ile birliktelik sona ererse, onların Tanrılıkları da sona erer. Bu yüzden üç Tanrısal varlık ve tek Tanrılık vardır[63].

Teslisin Birinci Unsuru: Tanrı

Teslis anlayışlarında olduğu gibi, teslisi oluşturan unsurlara bakışlarında da, Hıristiyan ana kitleden ayrılan Son Gün Azizleri, Tanrı'nın bir bedene sahip olduğuna; ancak bedenin O'na sahip olmadığına inanırlar. Kutsal Ruh, fizikî olarak var olmadığı halde, nasıl her şeye gücü yetebiliyorsa, fizikî bir bedene sahip olmak da, Tanrı'nın her şeye gücünün yetmesine engel değildir[64]. Eğer Tanrı, gayr-i maddî olarak her yerde hazır ve nazır ise, o zaman maddî olarak da, her yerde hazır ve nazırdır. Aynı şekilde, Tanrı, dünyevî bir mabet ya da yeryüzü ve gökyüzü tarafından içerilemez. Bunun sebebi, Tanrı'nın manevî olarak her yerde hazır ve nazır oluşudur. Ayrıca Son Gün Azizleri, maddî bir bedene sahip olanın varlığının, onun maddî bedeni ile sınırlı olduğunu kabul etmezler[65]. Fizikî bir bedene sahip olsa da Tanrı *fizikî* olarak değil, *ruhsal* olarak vardır[66].

Mormonların Tanrı hakkındaki en ciddi iddialarından birini, Joseph Smith ölümüne yakın bir zamanda yaptığı ve kaydedilen bir konuşmasında ortaya koyar: "Tanrı'nın kendisi, bir zamanlar bizim bulun-

---

[61] Craig L. Bloomberd& Stephan E. Robinson, *How Wide The* Divide ? A Mormon and and Evangelical in Conversion, InterVarsity Pres, Illioniss, y.y, t.y, s. 130
[62] Bloomberd&Robinson, a.g.e., s. 131
[63] Bloomberd&Robinson, a.g.e., s. 132
[64] Bloomberd& Robinson, a.g.e., s. 88.
[65] Bloomberg-Robinson, a.g.e., s. 88-89.
[66] Bloomberg-Robinson, s. 77.

duğumuz durumdaydı ve yüceltilmiş bir insandı ve çok uzaklardaki tahta oturdu! Bu büyük gizdi". Tanrı ve insanlar, farklı gelişim safhalarında olsalar da, aynı varlık türleriydiler ve tek ilahî bir şecereyi temsil etmektedirler. Bu, başkan Lorenzo Snow tarafından şu şekilde ifade edilir: "İnsan şimdi ne ise, bir zamanlar Tanrı da öyle idi ve Tanrı şimdi ne durumdaysa, insan da o şekilde olabilir". Bu yüzden Son Gün Azizleri, Tanrı'yı antropomorfik terimlerle tasavvur ederler. Yaratılışta yer alan, "Tanrı'nın insanı kendi suretinde yarattığı" şeklindeki ifadeleri sembolik olarak değil de, insanın fizikî bir bedene ve görüntüye sahip olan Tanrı biçim ve imajında yaratıldığı şeklinde anlarlar (D&C 130/22). Bu yüzden de, Tanrı'nın soyut doğasının varlığını reddederek, onun fizikî bir bedene sahip olduğu, zaman ve mekanda bulunduğu kanaatini benimserler[67].

Ortodoks Hıristiyan anlayışı olan aşkın, değişmeyen bir Tanrı anlayışı yerine, sürekli bir gelişimi yaşayan, aşkınlığı nisbî ve gayretle elde edilen bir Tanrı anlayışını koyarlar. Mormonların bu yaklaşımı aynı zamanda, materyalizm adına manevîliğin de reddidir[68]. Tanrı'nın yüce konumu, İlk Zorunlu Varlık anlayışına göre olmaktan çok, maddî çevrenin fethedilmesine göre anlaşılır[69].

Teslisin İkinci Unsuru: İsa Mesih/Oğul

Joseph Smiht, dinlerinin temel prensiplerinden birinin de, Elçilerin ve Peygamberlerin, ölen, gömülen ve üçüncü günde kalkan ve göğe çıkan İsa Mesih hakkındaki şahitlikleri, olduğunu zikreder. Onu, teslis'in ikinci unsuru olarak kabul ederler. Son Gün Azizleri, İsa Mesih'in kelimenin tam anlamıyla Tanrı'nın Oğlu olduğuna inanırlar. Ancak o, yalnızca Tanrı'nın Oğlu değil fakat aynı zamanda Oğul Tanrı'dır. Eğer o, tam olarak Tanrı olmasaydı, insanları kurtardığı sonsuz kefareti gerçekleştirmesi mümkün olmazdı (Alma 34/10; Nefi II 9/7)[70]. Babaya tâbî olsa da, başlangıçtan itibaren Baba'nın iradesi sebebiyle, tam olarak Tanrı olmuştur.

Mormonlar Hz. İsa'yı, Eski Ahit'te Tanrı ismi olarak zikredilen Yehova ile özdeşleştirirler. Onlar için İsa, Eski Ahit'te yer alan İbra-

---

[67] Stephen E.Robinson, "God the Father", *EM*, s. 2.
[68] O'Dea, *The Mormons*, University of Chicago Pres, Chicago&London, 1957, s. 150.
[69] O'Dea, a.g.e., s. 152.
[70] Bloomberg-Robinson, s. 135.

him'in, İshak'ın ve Yakub'un Tanrı'sı olan Yehova'dan başka birisi değildir (Nefi I 19/10). İbrahim'in, Yakup'un Tanrı'sının, Enokla ve Sina'da Musa ile yürüyen Tanrı'nın, Babanın vasıtası olarak faaliyet gösteren ölümlülük öncesi İsa Mesih ya da Oğul Tanrı olduğuna inanırlar[71]. O bu haliyle, henüz bedenlenmemiş olan ruhtur[72]. Eski Ahit'teki Tanrı'ya yönelik atıfların büyük bir kısmını; Yeni Ahit'tekilerin ise bir kaçının özellikle, aynı zamanda Yehova olan Oğul Tanrı İsa Mesih'e olduğunu kabul ederler[73].

Onun kendi görevini yerine getirdiği vücut, ebedî Baba, Tanrı olarak ibadet edilen Kutsal varlık tarafından meydana getirilmiş bir yapıdır. O, ne Yusuf'un oğludur ne de Kutsal Ruh tarafından doğrulmuştur. Meryem'den ölme kapasitesini de içeren ölümlülüğü; sonsuza kadar yaşama kapasitesi olan ölümsüzlüğü de Yüce Baba'dan almıştır. Onun bu ikili doğası, o zamana kadar başka hiçbir kimsenin gerçekleştiremediği kefareti gerçekleştirmesini (Nefi II 9/21; Moşiah 3/7; D&C 18/11.) ve kendisini isteyerek hayatını sona erdirmesini ve bedeniyle yeniden dirilmesini mümkün kılmıştır (Yuhanna, 5, 10/17, 18; Nefi II 2/8)[74].

Son Gün Azizleri, bu insanî ve ilahî doğanın aynı anda İsa Mesih'te bulunduğunu kabul ettikleri için, kristolojilerinin monofizit olduğunu söylemek mümkündür. Bu onların, beşerî ve ilahî olanın birbirlerini dışlayan iki kategori olarak kabul etmemeleriyle tutarlı bir anlayıştır. Mormonlar iki kategorinin tek şey olduğunu vurgularlar: İnsanlar, Tanrıların soyundandırlar[75].

İsa Mesih bütün yeryüzünün Tanrı'sıdır. Son Gün Azizleri Ezelî Baba Tanrı'ya ibadet ettikleri gibi aynı şekilde, hakikatin kaynağı ve kurtuluşun kaynağı, bu dünyanın ışığı ve Babaya giden yol olarak gördükleri Oğul Mesih'e de tapınırlar (Nefi II 25/16; Nefi III 18/19; D&C 20/29). Onun sayesinde kurtuluşu arar ve onun gibi olmak isterler (Yuhanna 14/6; Nefi II 25/29; Nefi III 11/11; D&C 93/12-20).

---

[71] Alma P.Burton, "Meaning, Source, And History of Doctrine", "Doctrine" içinde *EM*, s. 6.

[72] Bloom-Robinson, s. 78.

[73] İsa Mesih, ölümlü hayatından önce ve Baba'nın yönlendirmesi altında faaliyet gösteren İsa, Tanrı'nın onun vasıtasıyla sayısız dünyaları yarattığı, her şeye Gücü Yeten Rabb, Yehova olarak kabul edilir. Bu yaratıcılıktaki rolünden dolayı kendisine Yehova denmektedir. Robert L. Millet, "Fatherhood and Sonship of Jesus Christ", *EM*, s. 1.

[74] Robert L. Millet, "Jesus Christ", *EM.*, s. 2.

[75] Stephen E. Robinson, "Dctrine", *EM*, s. 5.

Dirilen Mesih, kırk gün bu dünyada yaşamış ve sonra Baba'sının sağ yanına oturmuştur. Bu kırk günlük süre içinde Mesih havarîlere ve inananlarına göründüğü gibi, Son Gün Azizlerine göre, Mesih dirildikten sonra Tanrı tarafından Nefitler ve Lamanitlerden hayatta kalanlara geleceğini ilan etmiş ve Mesih gökten Bountiful'deki mabede üç gün boyunca buradaki insanlara İncil'ini tebliğ etmiştir. Buradaki insanlar onu, gözleriyle görmüş ve elleriyle dokunmuşlardır. Keza onun dirilişin izlerini taşıdıklarını da görmüşlerdir (Nefi III 11/13-17). Onlara mesajını tebliğ etmiş ve onlardan on iki şakirt seçmiş; onlara emirleri icra etme yetkisini verdiği gibi, bu emirleri bütün halka öğretmelerini de emretmiştir (Nefi XIII 11/18-41). Mesih'in buradaki öğretileri, İncillerde yer alan dağ vaazının bir versiyonunu da içermektedir[76].

Bu ikinci gelişin meydana geleceği yer Amerika olacaktır. Bu inançlarından dolayı Mormonlar Yeni Kudüs olacak olanı Sion'u İsa gelmeden önce kurmaya çalışmaktadırlar. Mesih'in ikinci gelişi, bin yıllık yeryüzü barışı anlamına gelen *milenyum*un başlangıcının işareti olacaktır. İkinci geliş gerçekleştiğinde Mesih ve dirilen azizler bin yıl boyunca dünyayı yönetecekler[77].

Teslisin Üçüncü Unsuru: Kutsal Ruh

Son Gün Azizleri, (aşağıdaki anlamda kullanılsa da, aynı zamanda Baba Tanrı'nın aklı, gücü ya da etkisi anlamına gelen) The Holy Spirit ve The Holy Ghost (yüceltilmiş bir insan) diye isimlendirdiği Kutsal Ruh'un, Baba ve Oğul gibi, teslisin bir unsurunu oluşturduğuna inanırlar. Tanrı dışındaki iki unsur birinci unsurdan ayrı birer bedenleri olan Tanrılar olsalar da, onların Tanrılıkları Baba'ya bağlıdır. Oğul Baba'ya tabidir ve Kutsal Ruh ise, hem Baba'ya hem de Oğul'a tabidir. Eğer Baba olmasaydı, ne Oğul ne de Kutsal Ruh, Tanrı olamazlardı. Çünkü onların Tanrılığı Baba'yla olan ilişkilerinden kaynaklanır[78].Onlar tek başlarına Tanrı olamazlar. Çünkü onların Tanrılığı, Tanrılıkta Baba ile birlikte olmalarına bağlıdır. Eğer Baba ile birliktelik sona ererse, onların Tanrılıkları da sona erer. Bu yüzden üç Tanrısal varlık ve tek Tanrılık vardır[79].

---

[76] Jonh Gee, "Forty-Day Minister and Other Post-Resurrection Appearces of Jesus Chris", "Jesus Christ" içinde, *EM*, s. 14.

[77] Millet, a.g.m., s. 3.

[78] Bloomberd&Robinson, a.g.e., s. 131

[79] Bloomberd&Robinson, a.g.e., s. 132

Hem Baba Tanrı'nın hem de Oğul Tanrı'nın fizikî bedenleri olmasına rağmen, Kutsal Ruh'un fizikî bir bedeni yoktur. O, ruhun kişiselleşmiş halidir. Bedeni olmasa da, istediği bedeni alabilir. Bazen onun, Baba ve Oğlun aklı/zihni (mind) ve onların etkisi olduğu düşünülür. Bu özelliğinden dolayı Kutsal Ruh, Yüce Tanrılar Konsili'nin kararlarına gerçekleştiren, Tanrılığın bakanı olarak kabul edilebilir[80].

İnsan Anlayışı

Son Gün Azizleri, ontolojik anlamda insanı Tanrıdan ayrı bir kategori olarak düşünmezler. İnsanların ilahî soydan ve (Bruce McConkie gibi teologlar) ancak farklı gelişim safhalarında[81] olduklarını düşünürler. Kutsal Kitap'ta İnsanlığın Tanrı'nın benzeyişinde yaratıldığı söylenir (Yaratılış 1/26-28). Bu ifade onlar tarafından tamamen lâfzî bir şekilde anlaşılır. İnsan fizikî bedene sahip bir varlık olduğu gibi, benzeyişinde yaratıldığı Tanrı da fizikî bir bedene sahiptir. Tanrı'nın insan suretinde oluşu, O'nun bir zamanlar insan olup; sonra yücelmiş bir varlık olmasından kaynaklansa da, bu yaklaşımın esas kökeni Smith'in ilk vizyonunda Tanrı'yı ve Oğlu İsa Mesih'i insan biçiminde görmesinin, inanç esaslarına yansıması olduğunu söylemek mümkündür[82].

Lorenso Snow bunu "insan şimdi ne ise, bir zamanlar Tanrı da öyleydi; Tanrı şimdi nasılsa, insan da onun gibi olabilir" şeklinde ifade eder. Ancak, Son Gün Azizleri insanın Tanrısal bir öze sahip olduğunu öne çıkarmış olsalar da, bunun yeni bir şey olmadığını ortaya koymak için Kutsal Kitap'ta yer alan deliller de ileri sürerler: (Korintlilere I 3/22; II 3/18; Romalılara 8/15-17; Vahiy 21/7).

Joseph Smith'e göre, Tanrı kendi kendine var olan bir varlık olduğu gibi, insan da aynı tarzda var olan bir varlıktır. İnsanın sahip olduğu akıl (intelligence), Tanrı'nın kendisiyle eşittir. Ruhların, aklının bir başlangıcı olmadığı gibi, bir sonu da yoktur[83]. İnsanın birincil özünün, Tanrı ile birlikte önsüz ve sonsuz oluşu, yoktan yaratmadan daha ziyade var olan, bir ölçüde maddî olan aklın yeniden organize edilmesi şeklinde anlaşılmaktadır. Bu ezelî akıl, Tanrı'nın çocukları olan ruh çocukla-

---

[80] John Ankerberg&John Weldon, *Everything You Ever wanted to know about Mormonism*, s. 119-20.

[81] Ankerberg&Weldon, a.g.e., s. 209.

[82] *The Pearl and The Great Price* History 1/17.

[83] Ankerberg&Weldon, a.g.e., s. 206.

rını yaratmak için yeniden şekillendirilmiştir. Manevî çocuklar, görünür olmak için, maddî özü içeren bir bedene ihtiyaç duyduklarından, Tanrı ve akıl gibi, ezelî olan madde bu bedenleri yaratmak için kullanılmıştır. Bu yüzden, Tanrı insanı var olan malzemeleri yeniden şekillendirerek meydana getirmiştir. Bu bedenler, yeryüzüne ve ölümsüzlüğe kabul edilebilmek için çok uzun süreli büyüme ve gelişim sürecinden, eğitimden ve testlerden başarılı bir şekilde geçmiştir[84]. İnsanların Mormonluğu kabulleri yalnızca bu dünyadaki kendi tercihlerinin bir sonucu değildir. Onlar bu hakkı, varlık öncesi hayatlarındaki kişisel meziyetleri ve iyi amelleriyle kazanmışlardır[85].

Tanrısal bir özden gelen insanlar, Âdem ve Havva'nın Tanrı'nın kendilerine yasakladığı meyveyi yemelerinin bir sonucu olarak, yeryüzüne gönderilmişlerdir. Semitik diğer iki din olan Yahudilik ve İslâm'da olduğu gibi, Hıristiyan çoğunluk için de bu bir düşüştür. Hatta, Hıristiyanlığın üzerine oturduğu temel, ilk günahın ırsî olarak bütün insanlara geçtiği; onları ölüme mahkum ettiği ve Hz. İsa'nın bu günahın kefareti olarak çarmıha gerildiği, ölümü alt ettiği şeklindeki inançtır. Ancak Mormonlar, düşüş olayına yükledikleri olumlu anlamla hem Yahudilik ve İslâm'dan hem de hakikî yorumu olduklarını vurguladıkları Hıristiyanlık'tan ayrılmaktadır. Smiht, düşüşün Tanrısal plânın bir parçası olduğunu ve Âdem ve Havva'nın Tanrı'nın onlardan yapmalarını istediği esas şeyi yerine getirdiklerini söyler.

Mormonların ikinci başkanı olan Brigham Young ise, Âdem ve Havva'nın günah işlediklerini söylemenin anlamsız olduğunu, insanın yücelmeyi (Tanrılaşmayı) anlayabilmesi için günahın dünyaya girmesi gerektiğini söyler. Onlar, Tanrı'nın emrini çiğnemişler ve böylece de günah bu dünyaya girmiştir. Tanrı onların bunu yapacaklarını biliyordu; plânının buna göre yaptı[86]. Bu yüzden Mormonlar için, düşüş faydalı olmuştur (Nefi II 2/25) ve bu yüzden de manevî bir lütuftur. İnsanın kötü karşısında iyiyi bilmesi ve tercihini kullanmaya imkân vermesi yanısıra düşüş olmaksızın Âdem ve Havva'nın çocuk sahibi olması[87]; bu ruh çocuklar için bedenlerin meydana getirilmesi, iyi-kötü karşısında tercihini kullanarak kendisinde potansiyel olarak bulunan Tanrılığı gerçekleştir-

[84] Ankerberg&Weldon, a.g.e., s. 207.
[85] Ankerberg&Weldon, a.g.e., s. 208.
[86] Ankerberg&Weldon, a.g.e., s. 212.
[87] Robert J. Matthews, "Fall of Adam", *EM.*, s. 1.

mesi mümkün değildir[88]. Bu yüzden düşüş ve bunun sonucu olan ölümlülük insanın Tanrılığa ulaşmasının zorunlu bir parçasını oluşturur. Söz konusu faydalara yol açması göz önünde bulundurulduğunda günahın, potansiyel olarak iyi olduğu söylenebilir. Düşüş, insanlık için ahlâkî bir ilerleme, kurtuluşa doğru bir adım ve gerçekte ise, kurtuluşun bir vasıtası olarak görünür[89].

İnsanın yücelmesine yönelik tercihini kullanması için gerekli bir adım olsa da, mevcut düşmüşlük durumuyla yüceltilmiş olan Tanrısallık arasında aşılması zor bir engelin olduğu gerçek olsa da, Mormonlar bu engelin İsa Mesih'de ortadan kaldırıldığına inanırlar. Ancak kurtarılmış ve yüceltilmiş olan insanlar, Tanrı'nın inayeti sayesinde Tanrı olacaklardır. Keza, tamamen Tanrısal bir yapıya sahip olan İsa Mesih'in bütünüyle insan oluşunu da, insanın Tanrılaşacağının bir göstergesi olarak kabul ederler. Aslında Mesih, Tanrı'nın insanlardan ve onları için neyi istediğinin bir örneğidir. Tanrı'nın insan olduğu yaratılışın başlangıcından önce bir an bulunduğu gibi, nihai diriliş ve yargılamadan sonra yüceltilmiş insanların Tanrılar olacakları bir an da gelecektir[90]. Ancak Son Gün Azizleri insanların 'Tanrılar' haline gelmelerinden neyi kastetmektedirler? Onlar, Tanrılaşan insanın ebedîlikte gökte Baba'dan ya da kendilerinin kurtarıcısı olan İsa Mesih'ten ya da Kutsal Ruh'tan bağımsız olacağına inanmazlar. Tanrı'nın inayetiyle yüceltilmiş olanlar, her zaman inayetle (t)anrılar olacaklar ve sürekli olarak Tanrılığa tabi kalacaklardır. Bu tür varlıklar, hiçbir zaman bütün varlıkların kendisine dayandığı temel olmadıkları ve her zaman Babalarına tabi olacakları için gerçek anlamda 'Tanrılar' olarak isimlendirilemezler[91].

Peygamberlik ve Vahiy Anlayışları

Mutlak anlamda peygamberlere ve onların mesajlarına iman, Son Gün Azizleri'nin inanç esaslarının merkezinde yer aldığı (Articles of Faith, 4, 5, 6, 7, 9) gibi, bir insanın kendi zamanında Tanrı'nın onlarla konuşmaya devam etmesi, yani peygamberliğin tarihin belli bir anına has bir şey

---

[88] Ankerberg&Weldon, a.g.e., s. 213.
[89] Robert J. Matthews, "The Fall of Adam", *EM*, s. 1; Ankerberg&Weldon, a.g.e., s. 217.
[90] Bloom&Robinson, a.g.e.., s. 80-83.
[91] Bloom-&Robinson, a.g.e., s. 86.

olmayıp, insanlar var oldukça devam eden bir olgu oluşu da, onların inanç esaslarının önemli bir parçasını teşkil eder[92].

Onlarda peygamber kelimesi, iki anlamda kullanılır: (1) Krallığın apostolik anahtarlarını ellerinde tutan ve bütün kilise üzerinde hakim olan (ilk dönemdeki Petrus ya da bugün Gordon B. Hinkley gibi) peygamberler. (2). Kehanet lütfunu daha sınırlı bir yönetimde uygulayanlar. Birinci anlam, Mormonlar arasında daha sık olarak kullanılır. Son Gün Azizleri, bütün havarîlerin, birinci anlamda peygamber olduklarına inanırlar ve bu yüzden de, havarîlerle peygamberlerin arasını çoğu kez ayırmaz; peygamber kelimesini her ikisi için de kullanırlar. Apostolik görev ile peygamberî çağrı arasında bir ayırım yapılmaz. Onların birinin diğerini ima ettiğini normal olarak kabul ederler[93].

Peygamberliği bu şekilde iki bölüme ayırmanın, alınan vahiylerin cemaatin tamamını ya da yalnızca vahiy alanın kendisini bağlaması şeklinde bir sonucu vardır. Birinci kısım, kilisenin peygamber olarak isimlendirdiği insanların, İsa Mesih'in Son Gün Azizleri Kilisesi'nin başkanı olan ve aynı zamanda peygamber olarak kabul edilen kişinin aldığı vahiylerdir. Çünkü onlar Joseph Smith'tin tanımladığı anlamda peygamberlerdir: "bir peygamber ancak peygamber olarak faaliyet gösterdiği zaman, bir peygamberdir"[94]. Alınan bu vahiyler, kilisenin inançlarından disiplin kurallarına kadar değişir. Bu tür bir vahiy ve peygamberlik anlayışı, kilise inanç esaslarının yeni yorumlarının yapılmasına, yeni esaslar konulmasına ya da kaldırılması ve sürekli artan ya da azalan bir kutsal kitap koleksiyonunun oluşmasına yol açan şartlara göre değişen dinamik bir vahiy, kutsal metin ve inanç anlayışına yol açmıştır. Bunun da, söz konusu toplumun şartlara uyumunu ve dönüşümünü kolaylaştırdığı söylenebilir.

İkinci kısım işe, bütün Son Gün Azizleri'nin aldıkları vahyi teşkil eder. Vaftiz ve konfirmasyondan sonra her üyenin alma hakkında sahip olduğu kişisel vahiy, İsa Mesih'e hakikî inancın temeli olarak görülür. Kilisenin gücü de buradan, her üyenin bireysel olarak vahiy alıyor olmasından gelmektedir[95]. Kiliseye mensup olan herkesin vahiy alabilme hakkının olması, aynı zamanda alınan vahiylerin, doğruluğunun ve yan-

---

[92] Ralph A. Britssh, Todd A. Britsch, "Prophet", *EM*, s. 3.
[93] Bloomberg-Robinson, s. 62.
[94] *History of Church,* ed. B. H. Roberts, Salt Lake City, V, 256'dan nakleden Britsch&Britsch, a.g.m., s. 4.
[95] Chauncey C. Riddle, "Revelation", *EM.*, s. 1.

lışlığının anlaşılmasından her birini sorumlu hale getirir. Çünkü, bu özelliklerinden dolayı bütün kilise mensupları, hangi sözlerin doğru olup olmadığına karar verme hakkını elde ederler.

İnsanların peygamber olarak çağrılmaları; meleklerin yardımıyla, rüyalarda, gece ve gündüz görülen vizyonlarda, Tanrı'nın gerçek sesiyle, Musa (Çıkış 33/11), Enok (Moses 7/4) ve Joseph Smith'in tecrübe ettiği şekliyle yüzyüze ziyaretlerle iletilir. Peygamberlik çağrısı, bazen de Pavlus ve Alma'nın durumunda olduğu gibi, kör edici bir yoğunlukla gelir; bazen Elijah da olduğu gibi, çok hafif bir ses şeklinde gelir (Krallar I 19/12). Tanrı, peygamberleriyle sık sık onların dualarına cevap vererek konuşur. Peygamberî ilham, daha sonraki olaylarla doğrulandığı için güçlü bir kanaat oluşturur. Bir peygamberin çağrılması/görevlendirilmesi, her zaman Rabbi'n Ruhu olarak da isimlendirilen (Elçilerin İşleri 2/1-4, 37-42) Kutsal Ruh'un gücü sayesinde gerçekleştirilir ve onun yazılan ya da söylenilen mesajlarında da, aynı vasıta kullanılır.

Peygamber olarak seçilme, Tanrı'nın kendi seçiminin bir sonucu olduğu için hakikî peygamberler hiçbir zaman, trans ya da benzeri vasıtalarla görünmeyen ile ilişki kurmaya çalışan mistiklerden olmamışlardır.

Kutsal Kitap Anlayışları

Son Gün Azizleri için, kutsal metin kavramı, birbirini tamamlayıcı olan iki tanımı gerektirir: bunlardan biri, Tanrı'dan gelen her şeyi 'kutsal metin' olarak kabul eden geniş tanım ve diğeri ise, yalnızca standart çalışmaları 'kutsal metin' olarak kabul eden dar tanım. Her iki kategoride yer alanlar, Tanrı'dan geliyor olarak kabul edildiklerinden kilise için otoritenin kaynağıdırlar.

Birinci tanım, 'kutsal metin' ifadesini, 'ilham edilmiş' ya da 'ilahî olarak vahyedilmiş' terimlerinin eş anlamlısı olarak kullanır. *Doctrine and Covenants*'daki bir vahiy, Tanrı'nın sözünü ilan etmek maksadıyla çağrılan ve bu göreve atanan kimseler için gereken zemini sağlar. Bu metnin bir gereği olarak Son Gün Azizleri, kilise liderlerinin sözlerine her şeyden daha çok saygı gösterirler. Özellikle de kilise üyeleri tarafından "peygamberler, görücüler ve vahiy alıcılar" olarak kabul edilen Birinci Başkanlık ve Oniki Havarîler Konseyi'nin resmî bildirgeleri en yetkili olanlardır. Onların yazıları ve konuşmaları, özellikle de genel konferansta yapılanlar, hayat ve doktrinin otoriter yorumu için yol

gösterici olarak kullanılır. Birinci Başkan tarafından yayınlanan beyanlar, kilisenin resmî konumunu ve siyasetini belirler/temsil eder[96].

Joseph Smith'in "bir peygamberin ancak peygamber olarak faaliyet gösterdiği zaman, peygamber olduğu" ifadesinden dolayı, peygamberlerin sözleri, yalnızca Kutsal Ruh'un etkisi altında konuştukları zaman kutsal metin gücüne sahip olur. Son Gün Azizleri, liderlerinin öğretilerinde ve fikirlerinde Tanrısal etkinin olduğunu kabul eder ve onlar tarafından yetiştirilmiş olmaya özel bir önem verir. Bu ilhamî yönlendirmeyi, geniş tanıma uygun olarak "kutsal metin" olarak kabul ederler ve hayatlarını onunla uyumlu hale getirmeye çalışırlar[97].

Kutsal metinlerle ilgili çok daha sınırlayıcı görüş, yalnızca kutsal metin diye isimlendirilen dört standart çalışmayı içerir: Kutsal Kitap, Mormon Kitabı (*Book of Mormon*), Doktrin ve Ahitler (*Doctrine and Covenants*) ve *The Pearl of Great Price*. Bunlar, kendi dışlarındaki her şeyin ölçülebileceği kanonize edilmiş, vahyedilen yazıların içinde yer aldığı metinler külliyatını oluştururlar. Başkan Joseph Fielding Smith şöyle der: "Benim sözlerim ve ister yüksek isterse daha düşük derecede kilisenin herhangi bir üyesinin öğretileri, vahiylere uygun değillerse, onları kabul etmek zorunlu değildir... Dört standart çalışmayı, her insanın doktrinini ölçeceğimiz bir ölçü kabul ettik"[98].

Kilise, kendi kutsal metinlerini tam anlamıyla bir kanon olarak kabul etmesine rağmen, onları kapanmış olarak görmez. Devam eden vahiy doktrini, kilisenin en temel inançlarından biridir. Bunu Joseph Smith şöyle ifade eder: "Biz, Tanrı'nın geçmişte vahiy ettiği, şimdi vahiy ettiği her şeye inanırız ve O'nun Tanrı'nın Krallığı ilgili birçok büyük ve önemli şeyi henüz vahiy etmediğine de inanırız". İster kutsal metinlerde kanonize edilmiş olsun isterse olmasın "Tanrı'nın vahyettiği her şeyi" kabul eden Son Gün Azizleri, bu vahyin liderlerini aydınlatmaya devam edeceğine de inanırlar. Üstelik, Tanrı henüz birçok büyük ve önemli şeyleri vahiy etmediğinden, gelecekte olması muhtemel ilave Tanrısal yol göstermeler de beklenmektedir. Kutsal metnin geniş tanımına uygun olarak gelecekte vuku bulacak olan vahiyler de, kutsal metin olacak ve muhtemeldir ki, onların bir kısmı, zamanla kutsal metinlere eklenecektir[99].

---

[96] Kent P. Jakson, "Authority of Scripture", s. 5.
[97] Kent P. Jakson, Aynı eser, s. 6.
[98] Aynı yer.
[99] Aynı yer.

Kutsal metin, tek başına kilisenin doktrinel doğruluğunun garantisi değildir. Doktrinin doğruluğunu sağlayan ya da kontrol eden, birinci derecede yaşayan peygamber; ikinci derecede ise, yazılı metnin korunmasıdır. Ancak metnin yazılı olması, mantıksal olarak onun vahiy tecrübesinden daha otoriter olduğu anlamına gelmez[100]. Ayrıca, vahiy alan birisinin ya da onun ilham edilmiş ardıllarının (Eski Ahit'deki peygamberler ve Yeni Ahit'teki havarîler) varlığı, yazılı metnin yeni bağlamlara, doğru olarak yorumlanmasını ve uygulanmasını garanti eder[101].

Mormonların Kutsal Kitapları

Dar anlamda kutsal metin anlayışından söz edilirken, bu grubu oluşturan dört kanonik metinden söz edilmiştir. Bu başlık altında söz konusu metinlerin şekil ve muhtevaları hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Kutsal Kitap (Bible)

Mormonlar'ın Smith'in vefatından kısa bir süre önce kaleme aldığı inanç esaslarında, Kutsal Kitab'ın doğru tercüme edildiği sürece Tanrı'nın sözü olduğu kabul edilir[102].

Kutsal Kitab'ın doğru tercüme edildiği sürece, Mormonlar tarafından kutsal metin olarak kabul edileceğinin inanç esaslarında ifade edilmiş olmasına rağmen, Mormon kutsal kitap külliyatı içinde Joseph Smith tarafından ilham sonucu yapılmış olduğuna inanılan Kutsal Kitap tercümesine değil, Musa'nın Kitab'ına ve Matta başlıkları altında söz konusu tercümeden alınan seçmelere yer verilir. Kilise de, kullanılan Kutsal Kitap metni ise, King James Tercümesi olarak bilinen klasik tercümedir. King James'in kullanılması, Smith tarafından kullanılan temel İngilizce metin olması ve sonraki kilise liderlerinin de onun kullanımını teşvik etmelerinden kaynaklanmaktadır[103].

---

[100] Bloomberg-Robinson, s. 57-58.
[101] Aynı yer.
[102] *The Pearl of Great Price*, Articles of Faith 8. "Kutsal Kitap doğru olarak tercüme edildiği müddetçe Tanrı'nın sözü olduğuna inanırız".
[103] D. Kelly Ogden, "King James Version", "Bible" içinde.

Mormon Kitabı: İsa Mesih'in Bir Diğer Tanıklığı

Smith'in melek Moroni'nin yol göstermesiyle aldığı ve reforme edilmiş Mısır dilinden[104] Urim ve Thummim vasıtasıyla tercüme ettiği kitaptır. İsmini, Batı Hemispher'da kurtarıcının diğer koyunları (Yuhanna 10/16) arasında yaşayan, söz konusu halkın peygamberi olan Mormon'dan alır.

Joseph Smith'in ifadesiyle, "Mormon Kitabı, yeryüzündeki en doğru kitaptır, dinimizin temelidir ve bir insan, başka herhangi bir kitaptan daha çok, onun öncüllerine itaat ettiğinde Tanrı'ya daha yakın biri hale gelir".[105] Smith tarafından Tanrı'nın sözü olduğu söylenen[106] Mormon Kitabı, Son Gün Azizleri tarafından kutsal kabul edilen bir kitaptır. Ancak, Mormon Kutsal Kitab'ı tek kutsal kitap, daha ziyade Mormonlar tarafından kutsal kabul edilen metinleri tamamlayıcı çalışmalardan biridir.

Bu kitap, Tanrı'nın Amerikan yerlileriyle olan ilişkisinin kaydedilmiş şeklidir ve Kutsal Kitap'ta olduğu gibi sonsuz İncil'in tamamını

---

[104] Mormon eleştirmenleri, reforme edilmiş Mısır hiyeroglifleri gibi bir yazının, Orta Doğu konusunda çalışan bilim adamları arasında bilinmediğini ifade ederler. *The New Believers*, s. 153. Keza Smith, Martin Harris'in tercüme metni Prof. Anton adındaki bir Mısır dili uzmanına gösterdiği ve onun da doğru bir tercüme olduğu şeklindeki bir tanıklığı nakledilir. Oysa, Mormon Kitabının kendisi ise, bu dili kimse bilmediği için tercümede yardımcı olacak vasıtaların hazırlandığından söz eder. Eğer böyleyse, Anton nasıl metnin tercümesinin doğru olduğunu söyler? Anton kendisinin, Mormon yazıtlarının reforme edilmiş Mısır Hiyeroglifleri olduğu ifadesini yalan olduğunu söyler. Metni gözden geçirince onun aldatmaya yönelik bir metin olduğu kanaatine ulaştığını, ilave eder. Eleştirmenler ayrıca, Kutsal Kitap'tan Mormon Kitabı'nda yapılmış olan çok sayıdaki (27.000 kelime) alıntıya işaret ederler ve mö. 428 yılına ait bir metnin 1829 yılındaki tercümesinin niçin 1611 yılı İngilizce'siyle olduğunu sorarlar. Ayrıca *Westminister Confession of Faitht*'ten ve Metodist ilmihal kitabından bir bölümün alınmış olduğunu da eklerler. Mormon Kitap'ının tarihsel kısımlarının, emekli bir presbiteryan papaz olan Solomon Spaulding tarafından kaleme alınan, *Manuscript Found* diye isimlendirilen yayınlanmamış bir hikayeye dayandığı da ileri sürülür. Hikaye, Smith'in sağ kolu olan Sidney Rigdon'a basılmak üzere bırakılmıştır. Spaulding'in dul eşi ve başkaları Mormon Kitabı basıldığında onun kocasının çalışması olduğunu iddia etmiştir. Bu iddialar ve onlara Son Gün Azizleri'nin verdikleri cevaplar için bkz. *The New Believers*, s. 153-54

[105] Introduction ,*The Book of Mormon*. Salt Lake City, 1981.

[106] "Biz aynı zamanda, Mormon Kitabı'nın da Tanrı'nın sözü olduğuna inanırız", *The Pearl of Great Price*, Articles of Faith 8.

içerir. Kitap, peygamberlik ve vahiy ruhuyla, birçok kadîm peygamber tarafından kaleme alınmıştır. Altın levhalar üzerine yazılmış olan bu peygamberlerin sözleri, Mormon diye isimlendirilen bir tarihçi-peygamber tarafından iktibas edilmiş ve özetlenmiştir. Bu metin, iki büyük medeniyet hakkında bilgi verir. Bunlardan biri, MÖ. 600'de Kudüs'ten gelmiş ve kısa bir süre sonra Nefitler ve Lamanitler diye isimlendirilen iki millete ayrılmışlardır. Diğeri ise, daha önce, Rabb'in Babil Kulesi'nde dilleri karıştırdığı zaman gelmiştir. Bu grup, Jareditler olarak bilinirler. Binlerce yıl sonra, Lamanitler dışında bu grupların hepsi yok edildiler ve Lamanitler, Amerikan Kızılderililerinin esas ataları oldular[107].

Mormon Kitabı'nda anlatılan olayların en önemlilerinden biri de İsa Mesih'in diriliş sonrasıyla alakalıdır: Çarmıha gerildikten sonra İsa Mesih Batı Hemisphere'de Nefitler'i ziyaret etmiş ve onlara İncil'in doktrinlerini anlatmış ve kurtuluş plânının genel çerçevesini çizmiştir; onlara bu dünyada barışı ve gelecek dünyada ebedî kurtuluşu elde etmeleri için neler yapmaları gerektiğini söylemiştir. Zion yani, Yeni Kudüs'un Lamanitler'in (Mormon Kitabı'nın Kızılderililer için kullandığı isim) sınırları içinde kurulacaktır. İsa ikinci gelişinde bu yeni Zion'dan dünyayı yönetecektir. O zaman, Kızılderililer Mormonluğu kabul edecekler ve renkleri, eski haline dönecek beyaz olacaklardır (Nephi II 30/6).

Mormon yazmayı tamamladıktan sonra, onu oğlu Moroni'ye verir. O da, bazı şeyler ekledikten sonra levhaları Cumorah tepesine gömer. 21 Ekim 1823'de aynı Moroni, yüce, dirilmiş bir varlık olarak peygamber Joseph Smith'e görünmüş ve bu levhalardan ona bahsetmiş onlarla ilgili olarak onu eğitmiş ve İngilizce'ye tercüme edilmesinde yardım etmiştir[108].

Doktrin ve Ahitler (*Doctrine and Convenants*)

Mormonların, standart kutsal metinlerinden ikincisini oluşturur. Bu kitap ağırlıklı olarak Joseph Smith'in aldığı vahiyleri içerse de, kural olarak ondan sonra kilisenin başına geçen ve toplum adına vahiy alma hakkına sahip olan bütün başkanların aldıkları vahiyleri de içerir[109]. Bu

---

[107] Introduction, a.g.y.
[108] Introduction, a.g.y.
[109] John Tylor, Brigham Young ve Joseph F. Smith'in aldığı vahiylerden oluşan metinler için bkz. D&C 135, 136 ve 138. bölümler.

yüzden söz konusu kitap, Mormon Kitabı'na nispetle dinamik bir özellik arzeder. Günümüzde olduğu gibi gelecekteki kilise başkanlarının aldığı vahiylerin etkilenmesiyle sürekli artabilir.

Kitab'ın Smith'e ait olan kısımları, Mormon Kitabı'nın tercümesi ve basılmasıyla ilgili meseleleri içerir ve bunlar söz konusu kitabın en eski metinlerini oluştururlar (3, 5, 10, 17 ve 19. bölümler gibi). Daha sonraki kısımlar ise, Smith'in ilham altında Kutsal Kitab'ın tercümesini yapışını ve bu arada alının doktrinleri içerir (37, 45, 76, 77, 86, 91 ve 132. bölümler). Bu kitapta açıklanan doktrinler arasında, Tanrılığın doğası, insanın kökeni, şeytanın gerçekliği, ölümlülüğün hedefi, tövbeye ihtiyaç, Kutsal Ruh'un çalışmaları, kurtuluşla ilgili yerine getirilmesi gereken şeyler, ölümden ve dirilişten sonra insanın gelecekteki durumu, evlilik ilişkisinin ebedîliği; ailenin ezelî doğası ve kilise yönetimi gibi konular yer alır.

Büyük Ödül'ün/Ödül İncisi (The Pearl of Great Price)

Mormonların, standart olarak kabul edilen kutsal kitaplarının üçüncüsünü teşkil eden bu kitap, Smith'in ortaya koyduğu inanç ve doktrinin önemli yönlerini ele alan açıklamalarından seçilenlerle aşağıda zikredilecek olan kitaplardan oluşan bir metindir. Bunlar, ilk önce Smith'in zamanındaki kilise dergilerinde yayınlanmış ve sonra bir araya getirilmiştir. Kitabın haliyle ilk baskısı, dergilerde yer alan açıklamaların daha geniş bir çevreye hitap edilebilmesi için Franklin D. Richards tarafından 1851'de yapıldı. Yeni baskılarda, kilisenin ihtiyaçları göz önünde tutularak muhtevada revizyonlara gidildi. 1878'de Musa Kitabı'nın bölümleri metne dahil edildi. Aynı zamanda *Doktrin ve Ahitler* kitabında da yer alan metinler 1902 baskısından çıkartılmıştır.

Son baskısında kitap, şu bölümlerden oluşmaktadır:

1. Musa'nın Kitab'ından Seçmeler: (Selections from the Book of Moses). Joseph Smith'in 1830'da başladığı Kutsal Kitap tercümesinin Yaratılış bölümündeki bir parçadan oluşur.

2. İbrahim Kitabı (The Book of Abraham): İbrahim hakkındaki yazılar içerdiği söylenen ve 1835'e Smith'in eline geçen Mısır dilindeki bir papirüsten yapılan tercümedir[110].

3. Joseph Smith-Matta: Joseph Smith'in Yeni Ahit Tercümesindeki Matta'dan yapılmış tercümeler.

4. Joseph Smith-History: Smith tarafından 1838'de hazırlanan ve önce yazı dizisi halinde yayınlanan *History of Church* adlı metnin I.cilt 1-44 arasını muhtevîdir.

5. The Articles of Faith of The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints. Kurucusu tarafından on üç madde halinde dile getirilen ve Son Gün Azizleri'nin inanç esaslarını içeren metin[111].

Kilisenin Yapısı

Smith'in ana hedeflerinden biri, İsa Mesih sonrası vahyin kesilmesi anlayışının bir sonucu olarak asli yapısı bozulan kiliseyi, her şeyi (kutsal metin anlayışının kilisenin idari yapısına, ibadetlere ve misyonerlik faaliyetlerine varıncaya kadar her şeyi) yeniden eski asli haline geri döndürmektedir. Ancak, bu eski hale getirmenin gerçekleşmesi ancak Tanrısal bir görevlendirme ile mümkündür. Tanrı'nın ve Oğlunun kendisine görünmesi ile başlayan restorasyon sürecinde ilk önce Smith'e ve Oliver Cowdery'e görünen Vaftizci Yahya onlara, kilisenin oluşmasını sağlayacak olan Harunî rahipliği vermiş ve daha sonra Petrus, Hz. İsa'nın kardeşi Yakub ve Yuhanna tarafından da Melkisedek rahipliği verilmiştir[112]. Bu Tanrısal görevlendirmelerin bir sonucu olarak kilise bir teşkilat olarak kurulmuştur.

---

[110] Smith'in tercüme ettiği bu metnin bir kısım orijinal parçaları 1966'da keşfedildi. Bilim adamları tarafından tercüme edildiğinde onun mezar metinleri olduğunu ve Smith'in tercüme ettiği metinle aralarında hiç bir benzerliğin olmadığını gördüler. *The New Believers*, s. 154.

[111] Burada kitapla ilgili bilgiler *The Pearl of Great Price* Published by The Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints, Salt Lake City, Utah 1981 baskısının "Introductory Note"undan alınmıştır.

[112] Bu rahipliklerin verilmesinin anlatıldığı yerler için bkz. Joseph Smith, *History*, 69-72.

Rahiplikler ve Kilisenin Yönetimi

Kilise, rahiplik otoritesi tarafından yönetilir. Son Gün Azizleri arasında "rahiplik" terimi, yalnızca kilisede kilisevî görevleri yerine getiren kimseler grubu için değil fakat aynı zamanda rahipliğe atanmayla bu insanlara verilen gerçek otorite ya da güce de işaret eder. Rahiplik içinde iki derece vardır. Bunlardan biri, Harunî Rahipliktir ve daha aşağı bir dereceye sahiptir.

İkincisi, Melkisedek Rahipliği'dir ki, bu daha yüksek bir dereceye sahip olan rahipliktir. Kilisenin liyakatli bütün üyeleri 12 yaşından itibaren rahip olarak atanırlar ve normal olarak 12'den 18'e kadar Harunî Rahiplik görevini ve ondan sonra da Melkisedek rahipliğini icra ederler. Harunî Rahiplik'teki görevler; Diakoz, Öğretmen, Rahip ve Piskoposluğu içerir. Melkisedek Rahipliği görevlileri ise, Yaşlı (Elder), Yüksek Rahip, Patriyark, Yetmişler ve Elçilerdir[113].

Kilise Yönetim Kurumları

Kilise kendisini, İsa Mesih'in birinci yüzyıldaki modeline ve Joseph Smith'e (D&C 20 ve 107; A of F 6) gelen bir dizi vahye uygun olarak organize edilmiş olarak görür. Kilisenin daha sonraki Başkanları, genişleyen kilisenin ihtiyaç ve arzularına uygun olarak organizasyonu daha incelmiş bir hale getirdiler ancak ilk olarak organize edildiği temel yapıyı değiştirmediler. Kilise, genel olarak iki danışmana sahip olan bir başkan[114] tarafından yönetilir ve bu iki danışman başkanla birlikte, kilisenin Birinci Başkanlığını oluştururlar.

İkinci bir yönetici yapı ise, On İki Havarî Konseyi'dir. Bu, "dünyada Mesih'in adının hususî şahitleri olmaya çağrılmış olan" (D&C

---

[113] Bruce Douglas Porter, "The Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints" *Priesthood and Church Organization*, ed. Daniel H. Ludlow, s. 63.

[114] Joseph Smith'den sonraki Kilise başkanları ve başkanlık tarihleri şöyledir: Brigham Young (Kasım 1847-Ağustos 1877); John Tylor (Ekim 1880-Eylül 1887); Wilford Woodruff (Nisan 1889-1898); Lorenzo Snow (Eylül 1898-Ekim 1901); Joseph F. Smith (Ekim 1901-Kasım 1918); Heber J. Grant (Kasım 1918-Mayıs 1945); George Albert Smith (Mayıs 1945- Nisan 1851); David O. McKay (Nisan 1951-Ocak 1970); Joseph Fielding Smith (Ocak 1970-Temmuz 1972); Harold B. Lee (Temmuz 1972-Ekim 1973); Spencer W. Kimball (Ekim 1973-Kasım 1985); Ezra Taft Benson (Kasım 1985-)

107/23) on iki erkekten oluşur. On İkiler Konseyi, ortak bir şekilde, zımnen kilise başkanının sahip olduğu otoritenin aynısına sahiptir ve başkanın ölümü durumunda, bu yapı kiliseyi yönetir ve yeni bir başkan atar. Birinci başkanlık üyeleri ve On İki Havarîler Konseyi, Son Gün Azizleri'nin oylarıyla seçilirler ve İsa Mesih'ten doğrudan vahiy alan Peygamberler, Görücüler ve Vahiy alıcılar olarak kabul edilirler. Bu kişilere, Yetmişler ve Yönetici Piskoposluk üyeleri tarafından yardım edilir.

Her biri yetmiş erkekten oluşan Yetmişler Konseyi, misyonerlik faaliyetleriyle ilgili hususî bir sorumluluğa sahiptirler ve aynı zamanda On İkiler'in yönlendirmesi altında coğrafî alanlardaki kilise faaliyetlerini de denetler. Yönetici Piskoposluk, finans, arşivler, binalar ve kilisenin refah servis programı gibi dünyevî meselelerinden sorumludur.

Yukarıda zikredilen dört grup ve üyelerinin tamamı erkeklerden oluşan Birinci Başkanlık, On İkiler Konseyi, Yetmişler Konseyi ve Yönetici Piskoposluk kurumları Son Gün Azizleri tarafından, yetkileri bütün kiliseyi kapsadığı için Genel Yetkililer diye isimlendirilirler. Söz konusu bu genel otoritelerin karargahları ve merkezi yönetim ofisleri, Salt Lake City, Utah'da yer bulunur[115].

Kilise Organizasyonun Alt Bölümleri/ Yönetim Şeması

Genel Yetkililer, bütün dünyada bulunan ve coğrafî üniteler olan ve *ward*, *Stake*, *region* ve area olarak bilinen kiliseyi yönetirler[116]. *Stake*, bir grup *ward*dan oluşur; *region*, bir grup *Stake*'ten ve bir area ise, *region*lar grubundan oluşur. *Ward*, 200 ile 600 arasındaki üyelerden meydana gelen bir cemaattir. *Ward*lar, genellikle coğrafî sınırlara göre organize edilir ve bu sınırlar içinde yaşayan her üye aynı *ward*ın mensubudurlar. Bir *ward*, genel olarak beş yıl hizmet eden bir piskopos tarafından yönetilir ve bu piskopos, cemaat üyeleri arasından seçilir. Piskoposun yönetimi altında *ward*, kendi üyelerinden memurlar kullanır. Sayısı ondan daha az olmayan *ward*ların bir araya gelmesi, *Stake*i oluş-

---

[115] Porter, a.g.m. s. 63.

[116] Mormonların kilisenin alt birimleri için kullandıkları bu isimlerin bir kısmının (area=alan, region=bölge gibi) Türkçe karşılıkları bir anlam ifade etmesine rağmen, diğerleri mesela "direk" anlamına gelen *stake*i bu anlamıyla zikretmek çok anlamlı gibi gelmemektedir. Bu yüzden, kilisenin alt birimleri için kullanılan mezkur kavramlar şimdilik orijinal halleriyle muhafaza edilmişlerdir.

turur. *Stake* de, yine *Stake* üyeleri arasından seçilen bir *Stake* başkanı tarafından yönetilir. *Stake* terimi, vahiyle verilmiş bir isimdir[117] ve Sion'u gerilmiş ipler ve kazıklar tarafından desteklenen Eski Ahit'teki çadır imajıyla ilişkilendirilir. *Stake* ve *ward* teşkil edemeyecek kadar kilise mensubunun az olduğu yerlerde, kilise misyonlar, *district* ve *branch*lar vasıtasıyla yönetilir. Misyonların esas fonksiyonu, İncil'i ilan etmek olmasına rağmen dünyanın bazı alanlarında, genel olarak 200'den daha az üyelerden *branch*lardan oluşan ve *district* olarak bilinen kilisenin daha küçük ünitelerini yönetirler. Eğer bu üniteler bir *ward* teşkil edemeyecek kadar küçük iseler *branch*lar *Stake*ler altında varlıklarını devam ettirirler[118].

Kilisenin *ward*ları ve *branch*ları içinde, kilise gruplarının ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyen hususîleşmiş yardımcı organizasyonlar vardır. Bu organizasyonlar, rahiplik konseylerine önemli destek sağlarlar. Bunların en genişi, 1842'de Joseph Smith'in emriyle kurulan bir kadın organizasyonu olan *Relief Society*'dir. Bu kurum, kilise kadınlarının kültürel, sosyal ve manevî olarak zenginleştirmeye çalışır ve aynı zamanda muhtaç ailelere şefkat gösterir ve bu yüzden de *Relief Society* adını alır[119].

Kilisenin diğer yardımcı kurumları, on iki yaşının altındaki çocukların eğitiminden sorumlu olan Primary; on iki ve on sekiz yaş arasındaki genç erkeklere yönelik olan The Young Men Organization; aynı yaş dönemindeki kızlara yönelik olan The Young Women Organization ve gençlere ve yetişkinlere İncil doktriniyle ilgili olan Sunday instructionı yöneten Sunday School Organizationdur[120].

Yerel memurlar ve öğretmenler, hiç bir ücret almazlar. Hiç kimsenin, kilisedeki bir konumu işgal etmek için resmî bir eğitim alması gerekmez. Herhangi bir kimse kilise yetkilileri tarafından hususî bir konumda hizmet etmek için resmî bir davet olarak bir çağrı alabilirler. Bu tür davetlerin, Tanrısal ilham altında yapıldığına inanılır[121].

---

[117] D&C 11/21.
[118] Porter, a.g.m., s. 64.
[119] Porter, a.g.m., s. 64.
[120] Porter, a.g.m., s. 65.
[121] Porter, a.g.m., s. 65.

MORMONLAR ve MİSYONERLİK

Misyonerlik Çalışmasının Tarihi

Mormonların misyonerlik çalışmasındaki nihai hedefi, yeryüzünde yaşayan herkesin, kişisel tanıklık sayesinde Mesih'e gelmelerini sağlamaktır: "nezaket, samimiyet ve yapmacık olamayan sevgiyle" (D&C 121/41)[122]. Bu, İsa Mesih'in İncili'nin her soya, dile ve millete ilan etme görevini de içerir (krş. Matta 28/19; Markos 16/15; D&C 42/58). "Böylece, bütün dünyaya git ve... (D&C 84/62)". Kilisenin ilk kuruluşundan itibaren, misyonerler, bu mesajı diğer milletlere tebliğ etmek için çağrılmışlardır.

Mormon Kilisesi'nin Nisan 1830'daki tesisinin hemen arkasından ilk resmî misyonerlik faaliyeti başlatıldı. Peygamber Joseph Smith'in kardeşi Samuel H. Smith, Mormon Kitabı'nı insanlara ulaştırmak maksadıyla New York'un kırsal kesiminde bulunan kasabalara gitti. Bu seyahatinde, Phinehas H. Young adındaki birine kitabın bir nüshasını sattı. Kitabı okuyan Young kiliseye katıldı. Aynı kitap, Brigham Young'ın eline de geçti ve o da Mormon Kilisesi'ne girdi[123].

1830'un sonbaharında dört kardeş Oliver Cowdery, Peter Whitmer Jr., Parley P. Pratt ve Ziba Peterson batı sınırındaki Lamanitler'e ile yönelik bir misyon faaliyeti gerçekleştirmek için çağrıldılar. Burada birçok Kızılderili kabilesiyle karşılaştılar; ancak çalışmaları yönetici Kızılderililer tarafından engellendi. Bu ilk misyoner grubu Kızılderililer arasındaki başarısız misyon faaliyetinin aksine Ohio'da yerleşmiş bulunan beyazlar arasında oldukça başarılı oldu. 1830 Kasım'ının sonunda yüzlerce insan yeni kurulan kiliseye katıldı. Bunlar arasında, daha sonra Joseph Smith'in danışmanı olarak çağrılacak Sidney Rigdon ve Fredrick G. Wililams ve onun ilk Yönetici Piskoposu olan Edward Partridge da vardı. 1830'ların başlarındaki faaliyetleri sonunda misyon çalışmaları Kanada'ya kadar genişledi. John Taylor, 1836'da din değiştirerek Mormonluğu kabul eden ilk kişiydi. Taylor, daha sonra kilisenin üçüncü başkanı oldu[124].

1837'de Heber C. Kimbell, Amerika dışına yönelik ilk misyon hareketini başlatmak maksadıyla çağrıldı. Kimbel ve Orsan Hyde, İngiliz adalarında çalışma başlatmak için ayrıldılar. Aynı yılda Parley P.

---

[122] Dean B. Cleverly, "Missions", *PCO*, s. 208.
[123] Cleverly, a.g.m., s. 208.
[124] Cleverly, a.g.m., s. 208.

Pratt, *Voice of Warning* adlı kitapçığını yayınladı. Bu, kilise misyonerlik faaliyetinde kullanılmak için yayınlanan ilk risaleydi. Nisan 1839'daki vahye cevaben (D&C 118), On İki Havarî Konsey'i ve ötekiler, Büyük Britanya'ya yönelik bir misyon faaliyeti için hareket ettiler. Binlerce convert kiliseye katıldı ve bu yeni katılımcıların büyük bir kısmı, 1840'lar boyunca Amerika'ya göç etti ve içeriden muhalefet ve dışarıdan takibata maruz kalan kiliseyi güçlendirdiler[125].

1850'lerde misyonerlik faaliyeti, Chile, Fransa, Almanya, Gibraltar, Havai, Hindistan, İtalya, Malta, İskandinavya, Güney Afrika, güney Pasifik ve İsviçre'yi içine alacak şekilde genişletildi. Bu ülkelerin çoğundaki misyonerlik faaliyeti, birkaç yıl sonra kesintiye uğradı. Ancak on dokuzuncu yüzyılın son yirmi yılında, kilisenin keskin takibat ve aşırı finansal zorluklarla karşılaştığı bir zamanda, Meksika'da, Samoa'da, Tahiti'de ve Türkiye'de[126] yeni misyonlar kuruldu[127].

1901'de, Başkan Lorenzo Snow, İncil'i bütün dünyaya götürme hususundaki vurguyu yeniledi. On İki Havarîler Konseyi'nden Heber J. Grant, Japonya'da İncil'in tebliği için seçildi. Sonraki iki yıl boyunca, yine on ikilerden olan Francis M. Lyman Afrika, Finlanda, Yunanistan, İtalya, Filistin, Polonya ve Rusya'da misyonerlik faaliyetinde bulunmak üzere kilise tarafından gönderildi[128].

1920-21 yıllarında On İkiler'den olan David O. McKay, Birinci Başkanlık adına kilise misyonlarının, İsa Mesih'in Son Gün Azizleri'nin Kilisesi, İsa'nın atanmış şakirtlerine: "bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin" (Matta 28/19) söylediği şeyden kaynaklandığını kabul ederler. Aynı ifadenin modern zamanlardaki bir tekrarının ise D&C'daki şu ifade olduğunu düşünürler: "Bütün dünyaya gidin, size verdiğim yetkiye uygun hareket ederek, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz ederek İncil'i her varlığa tebliğ edin " (D&C 68/8). Bu yüzden misyonerler, onun mesajını tebliğ ederken kendilerini onun temsilcileri olarak kabul ederler[129].

Kilisenin ilk nesillerinde evli olan erkekler çok sık olarak misyonerlik faaliyetinde bulunsunlar diye çağrılırlardı. Bu yüzden de, eşlerin-

---

[125] Clevrly, a.g.m., s. 208.
[126] Türkiye'deki Mormon misyonerlik faaliyetleri için bkz. aşağıdaki ilgili yer.
[127] Cleverly, a.g.m., s. 208-9.
[128] Cleverly, a.g.m., s. 209.
[129] Cleverly, a.g.m., s. 209.

den uzun müddet ayrı kalmaları gerekirdi. Ancak son zamanlarda, misyonerlerin büyük bir çoğunluğu, yaklaşık iki yıl hizmet edecek olan genç erkek ve kadınlardan seçilirler. Bugünlerde kilise, isteğe bağlı ve geçici olmak üzere, bekar erkeklerden on dokuzdan yirmi altı yaşına kadar olanları ve bekar kadınlardan yirmi bir ve daha yukarıda olanları; ayrıca daha yaşlı ancak çocukları olmayan çiftleri misyoner olarak çağırır. Misyonerlik hizmeti, gerektiğinde askerî hizmetle birlikte düzenlenir.

Misyonerler ya da onların aileleri, misyoner olarak hizmet eden kimselerin maliyetlerinin büyük bir kısmını karşılarlar. Ancak, gelişmekte olan ülkelerden misyoner olarak çağrılanların masrafları, kilisenin genel misyonerlik fonundan temin edilir. Burada da, kilisenin masraflarını tam olarak karşıladığı hiçbir misyoner olmadığı için, yalnızca misyonerlik faaliyetinde bulunan kimsenin temel ihtiyaçlarını karşılarlar. Kilisenin boyutu arttıkça, gittikçe daha çok kişi misyonerlik yapmak üzere çağrılmıştır. Bunların yaklaşık olarak yüzde 76'sı genç erkeklerden, yüzde 17'si ise kadınlardan ve yüzde 7 de evli çiftlerden oluşmaktadır. Misyoner olarak hizmet etme hususunda emekli çiftere yönelik çağrıların kabulü artmaktadır ve birçok çift birden fazla misyonda hizmet etmektedir[130].

Misyonerlik İçin Çağrılma ve Misyonerlik Eğitimi

Resmî misyonerlik çağrısından önce, muhtemel misyoner adayının misyonerlik için uygunluğunun ve manevî hazırlığının olup olmadığına karar verecek olan *ward* piskoposuyla bir görüşme yapılır. İncil'i tebliğ edecekler için dinî konularda uzun süreli, resmî bir çalışma yapılmaz. Ancak Son Gün Azizleri ailelerinden, çocuklarını aile kutsal metin çalışması ve kilise sınıfları ve programları vasıtasıyla misyonerlik hizmeti için hazırlamaları umulur. Ailelerin, çocuklarına misyonerlik hizmetinde gerekli olan temel beslenme, vücut bakımı ve ev işleri ile ilgili yeteneklerini geliştirmeleri hususunda teşvik edilirler[131].

Piskopos bir adayın misyonerliğini tasdik ettiğinde, müstakbel misyonerle görüşme yapan *Stake* başkanına onu tavsiye eder. Bu süreç tamamlandığında, *Stake* başkanı Kilise Misyoner Bölümü'ne söz konusu adayı tavsiye eder. On İki Havarî Konseyi'nin atanmış üyeleri, her

[130] Spencer J. Condie, "Missionary, Missionary Life", PCO, s. 196-7.
[131] Condie, a.g.m., s. 197.

bir misyoner ya da misyoner çiftler için bir ön atama yaparlar. Sonra bu atamalar, Kilisenin Birinci Başkanlığı'na gönderilir; bu başkanlık ilhama dayanarak ya bu atamayı onaylar ya da onu değiştirir. Bu prosedür, Kutsal Kitab'taki ifadelere uygun olarak yapılır: "Kimse baş kahin olma onurunu kendi kendine alamaz; ancak Harun gibi, Tanrı tarafından çağrılırsa alır"(İbranililere Mektup 5/4). Misyonerler, kilise misyonunun tesis edildiği dünyanın herhangi bir yerindeki bir devlet ya da ülkede görevlendirilebilir. Kilise başkanlığının imzasını taşıyan bireysel ya da evli misyonerlere yönelik hususî bir göreve yönelik çağrı gönderilir. Onların bu çağrıyı kabul ya da reddetme hakları vardır[132].

Muhtemel misyonere, genel olarak en yakın Kilise Misyoner Eğitim Merkezi'ne katılma tarihinden önce birkaç hafta hazırlanması için izin verilir. Çoğu kez yeni görevlendirilenlere, kendi misyon başkanlığından gideceği yerin iklim ve genel olarak misyon hizmeti kurallarıyla ilgili bir mektup gönderilir. Gönderildikleri bölgenin dilini çok iyi konuşan misyonerler, bu merkezde üç hafta kalırlar. Bu özelliğe sahip olmayanlar ise daha uzun süreli olmak üzere yoğun bir dil ve kutsal metin çalışmaları ve İncil öğretim metotlarının da içinde bulunduğu bir eğitime tabi tutulurlar[133].

Misyonerlik eğitim merkezinde, düzenli olarak ilhamî toplantılara ve sınıf çalışmalarına katılırlar. Haftada bir gün, eğitim merkezine yakın bir mabede devam edebilir ve orada başkalarının kişisel ihtiyaçlarıyla ilgilenirler. Cumartesi günleri ise, düzenli kilise hizmetlerine ve İncil çalışmalarına ayrılır[134].

Misyonerlik eğitim merkezinde ve misyon alanında misyonerler, *zone*lar ve *district*ler diye isimlendirilen yönetimsel birimlere ayrılırlar. Bekar misyonerlere, aynı dili öğrenen ya da aynı bölgeye gidecek olan hem cins arkadaşlar verilir. Evli çiftler de birbirlerinin arkadaşları olurlar. Arkadaşlık, misyonerlik hayatının en yaygın görünüşlerinden biridir. Bir misyoner asla tek başına çalışmaz. Bu yüzden de, arkadaşlar arasında uyumlu bir ilişki, acil ve önemli bir şeydir[135].

Misyonerlik merkezinde yapılan eğitim, çok yoğun bir eğitimdir. Burada misyoner adayları televizyon seyretmezler, radyo dinlemezler

---

[132] Condie, a.g.m., s. 197.
[133] Condie, a.g.m., s. 198
[134] Condie, a.g.m., 198.
[135] Condie, a.g.m., s. 198.

ve ticaret merkezlerine bile gitmezler. Mektup, evlerini arama gibi misyonerlikle ilgili olmayan işler oldukça sınırlıdır. Misyonerlerin giyim tarzları, misyonerliğe hazırlanma günleri, hizmet projeleri, vücut sağlığına yönelik faaliyetler ya da özel durumlar dışında isimlerini gösteren etiketlerin üzerlerinde yer aldığı muhafazakâr iş giysilerinden oluşur. Misyonerin burada geçirdiği zaman, misyonerlik eğitim merkezine ya da misyon başkanına rapor edilir; burada prensip, misyoner olarak bir kimsenin zamanını Rabb'a hasretmesidir[136].

Misyonerlik Alanına Giriş

Misyonerler, görevlendirildikleri misyonerlik alanlarına ulaştıklarında, oradaki misyon başkanı tarafından karşılanırlar ve buradaki misyon evi ve misyon merkezi hakkında kendilerine bir brifing verilir. Bekar misyonerlere, yetiştirilmeleri için tecrübeli bir misyoner arkadaş tayin edilir. Misyoner çiftler ise, tayin edildikleri misyon bölgesine gitmeden önce kısa bir süre başka bir çift tarafından eğitilebilirler[137].

Bekar misyonerlerin aşağıda verilecek olan bir programı günlük olarak takip etmeleri istenir. Bu program ihtiyaçlara uygun olarak veya başkan tarafından değiştirilebilir.

06.30 Kalkış
07.00 arkadaşlarla çalışma
08.00 Sabah kahvaltısı
08.30 Kişisel çalışma
09.30 Öğretim ve ilişki kurma
12.00 Öğle yemeği
13.00 Öğretim ve ilişki kurma
17.00 Akşam yemeği
18.00 Öğretim ve ilişki kurma
21.30 Bir sonraki gün için plân yapma
22.30 Yatma[138]

Misyoner çiftlerin programı, farklı görevlerle uğraşmalarından dolayı daha serbesttir. Çiftlerin görevleri arasında şunlar zikredilebilir: Kilise yönetimi hususunda tecrübe elde etmeleri için yeni convertlere yardım; misyonların yer aldığı merkezlere gelen ziyaretçilere rehberlik

[136] Condie, a.g.m., s. 198.
[137] Condie, a.g.m., s. 198.
[138] Condie, a.g.m., s. 199.

yapma ya da din değiştirmeye izin vermeyen cemaatlerde kilisenin din değiştirmeye çaba harcamayan temsilcisi olarak hizmet görme gibi[139].

Eğer misyonerlerden dilini bilmedikleri bir yerde hizmet etmeleri isteniyorsa dil çalışmasında günün belli bir miktarını geçirmek zorundadırlar. Bunun yanı sıra, dergilere bakma ve düzenli olarak onları inceleme hususunda teşvik edilirler. Misyonerlerin zamanlarının büyük bir kısmını, mesajlarını alıcı insanlar bulmak ve onlara restore edilmiş olan İsa Mesih'in İncili'ni öğretmek için harcamaları istenir. Onlar, arkadaşları ya da komşuları olan Son Gün Azizleri'nin hayat tarzı hakkında daha çok şey öğrenmek istediklerini söyleyen insanlarla sık sık biraya gelirler[140].

Misyonerler, İncil'i tebliğ edeceği yeni insanlar aramanın yanı sıra, yerel kilise üyeleriyle ilgilenirler. Bu üyelerin evlerindeki insanları Mormon öğretileri hususunda yetiştirirler: *ward* ya da *branch* toplantılarında misyonerlik faaliyetinin önemi ve diğer İncil konuları hakkında konuşurlar ve görevleri imkân verdiği ölçüde, sosyal ve atletik faaliyetlere de katılırlar. *Ward* ya da *Stake* üyelerinin misyonerleri, yemek için evlerine davet etmeleri, misyonerlik için daha fazla zamanlarının kalması ve maddî yüklerinin inananlar tarafından hafifletilmeleri teşvik edilir. Kilise üyeleri çocukları için model şahıslar olarak misyonerleri gösterirler. Bu yüzden de onların kendi evlerinde bulunmalarından büyük bir memnuniyet duyarlar[141]. Misyon faaliyeti yerlerine yürüyerek, toplu taşım araçları, bisiklet ya da misyon arabasıyla seyahat eden misyonerler, çoğu kez hem nakil hem de ekipmanları hususunda yerel kilise üyelerine dayanırlar. Ayrıca onların tavsiye ve destekleri de misyonerler için oldukça önemlidir[142].

Misyonerlerin kaldıkları daireler, lüks olmayan normal dairelerdir. Ancak bu sadeliğe rağmen söz konusu dairler sağlık, güvenlik, asgarî genişlik ve mobilyalar hususunda belli standartlara sahip olmak zorundadır. Bu daireler kiralanırlar ve bu bölgeden ve dışarıdan gelecek olan misyonerlerin gidiş gelişlerinin sonucu olarak da onlar "misyoner daireleri" haline gelirler. Bazı yerlerde, kilise üyelerinin misafirlerinin

---

[139] Condie, a.g.m., s. 199.
[140] Condie, a.g.m., s. 199.
[141] Condie, a.g.m., s. 200
[142] Condie, a.g.m., s. 199-200.

yatılı olarak kalabilecekleri (çoğunlukla evlerinin yakınında bulunan) daireleri vardır[143].

Birkaç aylık misyonerlik faaliyetinin arkasından misyonerler, İncil'i öğretmede yeterli hale gelirler ve eğer yabancı bir dil konuşuyorlarsa, o dilin diyalektlerine de aşina hale gelirler. Misyonerlikle ilgili tecrübe ve olgunlukları arttıkça, farklı misyon alanlarına nakledilirler ve farklı arkadaşlarla bir arada olmaları ya da yeni bir takım problemleri çözmek ve yeni bir halkla çalışmak için görevlendirilirler. Zamanla, yeni gelen misyonerlerin eğitimcileri haline gelirler. Bir misyoner, bir kilise *branchı* kurmak ve onu yönetmek için çağrılabilir. Diğerleri ise, formel misyonerlik yapmasalar da, refah çalışanları olarak çok fakir insanların ihtiyaçlarını karşılamak için hizmet etmeye ya da İngilizce ve kültürel bilgiler vermek üzere çağrılabilirler. Başkaları da, misyonun finans işleri gibi şeyler ya da yalnızca akşamları yapılan misyonerlik çalışmaları için çağrılabilir. Yaşlı misyonerler, bazen mabetlerde ayini yönetenler olarak hizmet etmeleri için çağrılabilir[144].

Misyonerlerin görevleri oldukça zordur. Gittikleri yerde yaşadıkları, dil engelleri, sağlık problemleri, kişisel uyumsuzluklar, düşmanlık ve bazen maruz kaldıkları ciddi takibattan dolayı kültürel bir şok yaşarlar. Ancak yaptıkları iş hususunda samimi oldukları için bu tecrübelerini, daha sonra hayatlarının en iyi iki yılı olarak anarlar. Misyoner arkadaşlar, birbirlerini desteklerler ve bu çalışmaları sonunda kendileri, görev yaptıkları halk hakkında yeni bakış açıları elde ederler. Çoğu kez misyonerler görev yaptıkları bu yabancı ülkeye olan bağlılıklarını, eğitim kurumlarında görev alarak akademik olarak sürdürürler[145].

Misyonerlik Eğitim Merkezleri

1832'de Ohio Kirtland'da Joseph Smith'e gelen bir vahiy onu, "Tanrı'nın krallığı" doktrinini incelemek maksadıyla yaşlılardan (elder) dinî bir meclisin kurulması hususunda yönlendirir. Burada yalnızca dinî konuların değil, aynı zamanda "insanlara tebliğ için gidildiğinde her konuda hazır olmak (D&C 88/70-71)" için gereken seküler konuların da öğretilmesi gerekiyordu. Bu ilk meclisler, daha sonra aynı hedeflere sahip olan Peygamber Okulları'nın temelini oluşturdu. Ve bunlar 24 Ocak

[143] Condie, a.g.m., s. 200.
[144] Condie, a.g.m., s. 200.
[145] Condie, a.g.m., s. 201

1833'de açıldılar. Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında Utah'da kilise okulları kurulduğu zaman, bu okullar misyonerlik eğitimine yönelik programlar geliştirdiler. 1833'de "misyonerlik toplantıları", Utah'daki Brigham Young Akademisi'nin Teoloji Departmanı'na ilave edildi. Benzer programlar, Idoha'daki Ricks College ve daha sonra da Salt Lake City'deki Latte-Day Saints Üniversitesi'ne eklendi[146].

Misyonerlik eğitimi gelişirken, Birinci Başkanlık, bir Kilise Misyonerlik Evi ve Hazırlayıcı Eğitim Okulu'nun kuruluşunu kabul etti. Salt Lake City'de bir ev kiralandı ve doksan dokuz misyoneri barındıracak şekle getirildi. 1925'de başlatılan ve misyonerlik görevine çıkacak olanlara yönelik olan bir haftalık program, İncil'in temel konularını, kilise prosedürünü, kişisel sağlık ve misyonerlik sırasındaki takip edilmesi gereken uygun tarzlar üzerinde durdu. Bu ev, 1960'lara kadar yurt dışına giden misyonerleri barındırdı. Ancak misyonerlerin sayısı arttıkça eve yeni şeyler eklendi[147].

Brigham Young Üniversitesindeki Program

1960'dan önceki yıllarda Brigham Young Üniversitesi memurları, misyonerlere yönelik olarak yabancı dil eğitiminin verilmesinin uygun olduğunu kabul ettiler. Bu programın başlatılmasına, misyonerlerin Meksika ve Arjantin'de yaşadıkları olay bu yolu açtı. 4 Kasım 1961'de, Misyonerlik Dil Enstitüsü, Provo'daki bir otel de Brigham Young Üniversitesi'ndeki geçici yerlerinde 29 yaşlıdan oluşan bir sınıfla açıldı. Bu programı geliştirmek için kilise liderlerinin isteği üzerine, Misyonerlik Dil Eğitimi Merkezi, Dil Eğitim Misyonu olarak bilinen kurum haline geldi. Portekizce ve Almanca sonradan kurumun programına eklendi. 1968'de kilise liderleri, o zamanlar misyonerler tarafından kullanılan hemen hemen on altı dilin bu kurumda öğretilmesine karar verdiler. Bu ihtiyacı karşılamak maksadıyla Ricks College'de ayrı Dil Eğitim Misyonları kuruldu. Buralarda Felemenkçe ve İskandinavya dilleri ve Havai Kilise Koleji'nde ise, Polenezyaca ve doğu dilleri öğretilmeye başlandı[148].

Misyonerlerin eğitimine yönelik ihtiyaç, kilisenin büyümesiyle arttı. 1971'de, 2500'den fazla misyoner Brigham Young Üniversite-

---

[146] Richard O. Cowan, "Missionary Training Center", *PCO*, s. 201-2.
[147] Cowan, a.g.m., s. 202.
[148] Cowan, a.g.m., s. 202-3.

si'ndeki sınıflarda ve evlerde misyonerlik için eğitiliyorlardı. Ancak bunlar gittikçe yetersiz bir hal almaya başladılar. 1973'de Kilise Misyonerlik Komitesi, Provo'da misyonerlerin dil ihtiyacını karşılayacak büyüklükte bir kompleks inşa edilmesine ve bu hedefe yönelik olarak faaliyet gösteren üç kurumun burada bir araya getirilmesine karar verdiler. 1976'da, birinci safha tamamlandı. Milyonlarca dolara mal olan bu kompleks, kilisenin misyonerlik çalışmasına yönelik kararlılığının ve ona verdiği önemin bir göstergesi olarak kabul edilebilir[149].

1978'den önce, misyonerlerin yabancı dil eğitimi, Provo'daki Dil Eğitim Misyonu'nda yapılırken Salt Lake City'deki Misyonerlik Evi, İngilizce konuşan misyonerleri eğitmeyi sürdürdü. 1978'den itibaren ABD ve Kanada'dan misyonerlik için çağrılan bütün elderler, kız kardeşler ve evli çiftler, eğitim için doğrudan Provo getirildiler ve buradaki kurumun adı, Misyonerlik Eğitim Merkezi'ne dönüştürüldü. Bu kurumda, yeni adına uygun olarak misyonerliğe yönelik daha kapsamlı bir eğitim verilmeye başlandı[150].

Misyonerliğin Organizasyonu ve Yönetimi

1980'lerde kilise genel yetkilileri, misyoner eğitimi ile daha çok ilgilenmeye başladılar. Geçmişte Misyoner Eğitim Merkezi liderleri, misyonerlik siyasetlerini ve prosedürünü Brigham Young Üniversitesi vasıtasıyla idare ediyor olmalarına rağmen 1980'den itibaren bunlar doğrudan, Salt Lake City'de bulunan Misyonerlik Komitesi'ne rapor edilmeye başlandı.Misyonerlik Komitesi'nin iç organizasyonu da, bu dönemde, meslekî sorumluluklardan kilisevî sorumlulukları ayırmak maksadıyla yeniden inşa edildi. Misyonerler, başkanları Provo bölgesindeki kilise üyeleri arasındaki laiklerden çağrılmış laikler olan *branch*lara ayrıldılar. Bu misyonerler, ihtiyaç duyulan kilisevî yetkiyi ve misyonerlik danışmanlığı, Cumartesi toplantılarında yönetme gibi hizmetleri deruhte ettiler. Ayrıca, tüm mesaisini bu işe ayırmış olan personel üyeler, eğitim ve ticarî meseleleri gibi faaliyetleri de kontrol ettiler[151].

Misyonerlik Eğitim Merkezi, bir misyonerlik alanı olarak kabul edilir. Bu yüzden de, pansiyon, oda kitaplar ve çalışma malzemelerinin de içinde yer aldığı bütün maliyet, misyonerler tarafından karşılanır.

---

[149] Cowan, a.g.m., s. 203.
[150] Cowan, a.g.m. s. 203.
[151] Cowan, a.g.m., s. 203.

Her misyoner, bir diğer misyonerin arkadaşı olarak tayin edilir ve onlar günde yirmi dört saat birlikte olurlar[152].

Bunların programı, çok sıkıdır. Sınıflar, sabah, öğle ve akşam olmak üzere günde üç saatlik oturumlarda bir araya gelirler. Çalışmalar, kutsal metinleri, dilleri ve misyonerlik metotlarını içerir. Akademik sorumluluklar, manevî gelişmelerle ve yaratıcı fırsatlarla dengelenir. Mabede devam etme ve haftada bir gün ziyarete gelen Genel Yetkililer tarafından yapılan konuşmalarla onların manevî olarak daha iyi hale gelmeleri hedeflenir. Egzersiz programları ise, misyoner adaylarının fizikî kabiliyetlerini daha iyi bir hale getirmelerine yardımcı olurlar[153].

Yabancı dil eğitiminde kullanılan yoğun metot, kısmen ABD ordusu tarafından geliştirilen bir program olan "Acemiler dinleyerek ve tekrarlayarak öğrenir" programına dayanır. Sınıf eğitmenleri genel olarak, misyonerlik hususunda tecrübeli kişilerden ve yakındaki kampüste bulunan yabancı öğrencilerden oluşur. Dil öğretimi, misyonerlerin tayin edilmiş oldukları misyon alanının kültürü, gelenekleri ve bölgeye has olan özellikleriyle ilişkilendirilir. Bir haftada temel gramer öğretilir ve iki hafta sonra ise bir misyoner, konuşmaya, dua etmeye ve yeni dili ile şarkı söylemeye başlar. Sekiz haftada, misyonerler yeni dillerinde düzgün bir şekilde konuşabilir ve İncil derslerini bu dilde öğretebilirler[154].

Amerika Dışında Misyoner Eğitim Alanlarının Kurulması

Kilise şimdi, Provo'dan başka Area Missionary Training Centerleri de işletmektedir. Daha önce ABD ve Kanada dışından çağrılan misyonerler, herhangi bir yönlendirme olmaksızın doğrudan misyon alanına gönderilirdi. Şimdilerde, Area merkezleri, Provo'da sağlanan avantajlara benzer şeyleri dışarıdan gelen misyonerlerlere verilmek için geliştirildi. Bu merkezlerin birincisi, 1977'de Brezilya Sao Poulo'da kuruldu. 1990'da on üç Misyonerlik Eğitim Merkezi Areası, Lâtin Amerika, Asya, Avrupa ve Pasifik'te faaliyet gösterdi. Bütün merkezler, Son Gün Azizleri mabetlerinin hemen yanında yer alırlar.

Misyoner Eğitim Merkezlerinin hedefi, tam gün misyonerlik yapanları İsa Mesih'in restore edilmiş olan İncil'ini öğretmek için daha iyi

---

[152] Cowan, a.g.m., s. 203.
[153] Cowan, a.g.m., s. 204.
[154] Cowan, a.g.m., s. 204.

bir şekilde hazırlayacak bir eğitim vermektir. Var olan programların tamamı, bu hedefe uygun olarak sürekli geliştirilir[155].

Misyon Başkanı

1990'da, yüzden çok milletteki coğrafik misyon alanlarında eşleriyle birlikte 257 misyon başkanı hizmet etmekteydi. Bir misyon başkanının hizmet süresi, genel olarak üç yıldı. Kilisede misyon başkanı olan bir kimse, üstatla cemaat arasındaki bağ olarak kabul edilir. Misyon başkanlığına yönelik çağrılar Birinci Başkan tarafından yapılır. Görevlendirilmiş olan bir Genel Yetkili tarafından ya da çoğu kez Birinci Başkanlık ya da On İki Havarî Konseyi'nin bir üyesinin ellerinin konulmasıyla hem kadın hem de kocası misyoner olarak görevlendirilirler ve görevlendirilmelerine uygun kutsamaları ve öğütleri alırlar[156].

Misyonerlik görevine çağırma, düzenli maaşı olan bir konum değildir; aksine misyonerin profesyonel olarak yaptığı işi birden bire kesiveren bir şeydir. Ticarî kayıpların artması, misyonerden beklenilen fedakarlığın bir parçasını oluşturur. Misyonerliğe katılan aile, hiçbir ücret karşılığı olmaksızın zamanını ve enerjisini bu iş için harcar. Yaşaması için gereken giderlerinin asgari düzeyde de olsa karşılanmasını sağlayacak bir nakdî yardım yapılsa da bu böyledir. Her tür milletten ve her türlü arka plâna sahip olan insanlardan kadınlar ve erkekler, her yerde misyonerlik yapmak üzere çağrılabilirler. Misyon başkanı, kilise hizmetinde geçmişi olan yüksek bir rahiptir. Aynı şekilde eşi de, kilise liderliğinde ve eğitiminde tecrübe sahibi olan bir kişidir. Tayin edildikleri bölgenin diline ve kültürüne yönelik yetenekleri, misyon başkanlarının seminerleri ve eğitim toplantıları ile daha iyi bir duruma getirilir[157].

Misyon başkanının ve karısının önemli bir görevi, kendileri ile birlikte olan çocuklarının ve misyonerlerin beslenmesi ve bakımıdır. Misyon başkanı, her bir misyoneri, eğitir, öğüt verir ve onu manevî olarak destekler. Aynı şekilde eşi de, eğitim programlarında ve her bir misyonerin sağlığı, refahı ve güvenliği hususunda hayatî bir rol oynar[158].

---

[155] Cowan, a.g.m., s. 204.
[156] Gerald J. Day, "Mission President", *PCO*, s. 204-5.
[157] Day, a.g.m., s. 205.
[158] Day, a.g.m., s. 205.

Bir misyon, genel olarak 125 ile 250 tam-gün misyonerden oluşur. Buralarda genç erkekler iki yıl ve genç kadınlar ise on sekiz ay hizmet ederler. Ayrıca, burada yarım gün çalışan misyonerler ve yaşlı çiftler de vardır. Bekar misyonerler, her zaman aynı cinsten çiftler halinde; çiftler ise birliktę çalışırlar. Liderlik rolleri, daha yaşlı olan arkadaşa, *district* liderlerine ve alan liderlerine verilir. Her misyonun, rotasyonla değişen bir misyonerlik personeli vardır; bunlar, sekreter, arşivci-tarihçi, levazım yöneticisi ve seyahat koordinatöründen oluşurlar. Bunların görevleri, yeni misyonerler geldiklerinde ve mevsimlik misyonerler ayrıldıklarında eğitim, yeniden eğitim ve yeni görevlendirmeler ve nakiller yapmak olarak zikredilebilir[159].

Kilise merkezinin gözetimi altındaki misyon başkanı, misyon kurları çalışma modelleri, hedefler ve disiplinle ilgili şeyler tesis edebilir. Onu görevi, en az her altı ve yedi ayda bir aynı zamanda tanıklık toplantılarının olduğu bölge konferansları için sürekli olarak seyahat etmeyi gerektirir. Başkan ve eşi misyonerlerle, telefon, mail ve kişisel ziyaretlerle sürekli olarak kontak halindedirler. Üç yılın sonunda, misyon başkanı ve ailesi, evlerine, işlerine ve düzenli aile hayatına geri dönerler[160].

Misyonerlik faaliyetini icra eden iki tip misyoner vardır: Tam gün misyonerler ve *Stake* misyonerleri.

Tam Gün misyonerler

Tam gün misyonu, belirlenmiş coğrafî bir bölgede kilisenin dinî bir ünitesidir. Bir misyon başkanı ve eşi, misyona başkanlık etmek ve 120-250 tam gün misyoneri gözetmek için çağrılabilir. Yeni açılmış alanlarda küçük misyonlar, daha az misyonerlerle başlar. *Stake*in henüz tesis edilmediği alanlarda, misyon başkanı, kendi misyon bölgesinde yaşayan bütün kilise üyelerinin dinî sorumluluğunu taşır. *Stake*lerin tesis edildiği bölgelerde, misyon başkanı, bu sorumluluğu yerine getirmez; ancak misyoner çalışmasını geliştirmeleri için kilise üyelerine yardım edecek bir kaynak olarak yer alırlar. Tam gün misyonerler, kilisenin resmî olarak tesis edildiği milletlerde organize edilir[161].

---

[159] Day, a.g.m., s. 205.
[160] Day, a.g.m. s. 204-206.
[161] Dean B. Cleverly, "Missions", *PCO*, s. 206.

Stake Misyonu

Bir *Stake* misyonu, bu alandaki tam gün misyon ihtiyaç duyduğu kaynakları temin etmek ve genişletmek maksadıyla organize edilir. *Stake* misyon başkanı ve onun iki danışmanı, *Stake* misyonunu yönetirler. Tam gün misyonerler dışındaki *Stake* misyonerleri, çoğunlukla gece olmak üzere part time hizmet görürler ve kendi evlerinde yaşamaya normal ailevî görevlerini ve meslekî sorumluluklarını yerine getirmeye devam ederler. Onlardan, bir haftada on saat ya da daha çok misyonerlik yapmaları beklenir. Başkan Spencer W. Kimball, misyoner çalışmasını, kilisenin can damarı olarak tasvir eder. Şöyle yazar:

"Eğer hiçbir convert olmazsa, kilise içe doğru büzülür ve sonra da ölür. Ancak muhtemel misyonerlik çalışmasının en önemli sebebi, dünyaya İncil'i işitme ve onu kabul etme şansı vermektir. Kutsal metinler, İncil'in öğretilmesine yönelik emirler, vaatler ve mükafatlarla doludur. Ben emir kelimesinin kullanımını tavsiye ediyorum. Çünkü o, bizim ister fert olarak isterse toplumsal olarak kaçınamayacağımız vurgulanan bir emir olarak görünmektedir. Bu emirde İncil'i yalnızca kilisenin bütün üyelerinin misyonerlik hizmeti vermeleri değil fakat aynı zamanda, Semavî Babamızın yeryüzündeki bütün çocuklarına İncil'i götürmemiz de açık bir şekilde ilave edilir[162].

Mormonlar'ın Türkiye'ye Yönelik Misyonerlik Hareketleri

Osmanlı Devleti'ndeki misyonerlik faaliyetlerinin başlangıcını, büyük bir imparatorluk kurmuş olan Türkleri Hıristiyanlığa davet etmek maksadıyla 1621'lerde İstanbul'a gelen Katolik Kapusen rahiplerinden biri olan rahip Paçifiko ile başlatmak mümkündür[163]. Amerikan misyonerlerinin buraya gelişleri ise 1820'lere kadar geri götürülebilir. Ancak bu misyonerlerin yoğun bir şekilde Osmanlı Topraklarına gelişleri, Osmanlı Devleti'yle Amerika arasında 1830'da yapılan Ticaret Anlaşması'ndan sonradır. Bu anlaşma, Amerika misyonerlerinin kabul görmesi ve kısa bir süre içinde var olan en etkili misyoner grup haline gelmeleri sonucunu doğurdu[164].

---

[162] Cleverly,a.g.m., s. 207.

[163] Bu bilgi için bkz. Necmettin Tozlu, Necmettin Tozlu, *Kültür ve Eğitim tarihimizde Yabancı okullar*, Ankara, Akçağ Yayınları, 1991.

[164] file//A:ottomanmormon.htm. Seçil Karal Akgün, "Some Abstracts From The Mormon Missionaries About The Turks and Armaniens, s. 2.

Osmanlı'daki misyonerlik faaliyetleri 1880-1914 arası bir dönemi kapsayan Mormonların, Osmanlı Devleti'ne gelişleri ise, Amerikan Protestan misyonerlerinin buradaki faaliyetlerinin zirvede olduğu bir döneme rastlar. Amerikan Protestan misyonerlerinin Osmanlıyla alakalı tecrübelerinden dolayı hakkında bilgi sahibi oldukları[165] Osmanlı ülkesine gelişlerinin amacı, Mormonluğu özgür bir şekilde yaşayacakları kolonileri bu bölgede kurmaktı. Zira buraya geldikleri tarihte, diğer Hıristiyan gruplardan farklı olarak, çok eşliliği kendilerine bir inanç esası olarak kabul ediyorlardı ve bu uygulamaları Amerika anayasası tarafından gayr-ı meşru ilan edilmiş ve onlar da bu uygulamayı resmî olarak kabul etmek zorunda kalmışlardı. Oysa, Osmanlı ülkesinde, nadiren uygulanmış olsa da, çok eşlilik kabul gören bir evlilik müessesiydi.

Osmanlı topraklarındaki Mormon misyonerleri, Amerikan Protestan misyonerlerinin gelişinden yaklaşık altmış yıl sonra Elder Joseph Spori ile birlikte 1884'de İstanbul geldiler[166]. Aktif misyonerlik faaliyeti ise, 1888'de Elder F. F. Hintze'nin buraya gelişiyle başlar[167]. Ancak, bir bütün olarak Mormon kilisenin Ortadoğu ile olan münasebetleri ise, daha eskilere gider. Onların Ortadoğu ile olan ilişkileri, Welder Orson Hyde'ın, Kutsal Toprağı, Yahudilerin geri dönüşlerine hasrettiği 1841 ile başlar. O tarihten itibaren söz konusu bölgeye İncil'i tebliğ etmek üzere misyonerler gönderilmeye başlanmıştır. Bu misyonerler, aşağıda zikredilecek olan gerekçeden dolayı, özellikle de Ermeniler arasına gönderilmiştir[168].

İstanbul'a gelen Mormon misyonerlerinin ilk yaptıkları şey, Mormon prensiplerini Türklere anlatmaktı. Bunun için, Amerikan Misyonerleri olarak atıfta bulundukları Protestan misyonerlerinden ayrı olarak kendi resmî ilişkilerini kendileri kurmaya çalıştılar. Bunu da, kendilerinin beklemediği bir şekilde en yüksek düzeyde gerçekleştirdiler. Elder Hintze, dönemin vezir-i azam'ını ziyaretinin arkasından maarif nazırı Münif Paşa tarafından kabul edilmişti. Bu görüşmeden Hintze'nin edindiği kanaat; devletin, Türkleri Mormonlaştırmaya yönelik herhangi bir teşebbüse girişmedikleri müddetçe, onlara mani olmayacağı intibaını

---

[165] Akgün , a.g.m. s. 4.

[166] Akgün, a.g.m., s. 3.

[167] Akgün, a.g.m., s. 6; Dean B. Cleverly, "Mission", *Priesthood and Church Organization*, ed. Daniel H. Ludlow, Deseret Book Company, Salt Lake City, Utah, 1992, s. 209.

[168] Akgün, .a.g.m., s. 6.

edindi[169]. Yine Münif Paşa tarafından kabul edilen misyoner Tanner da, misyonerlerin dinî yönlerinden daha çok onların eğitime yönelik faaliyetleriyle ilgilendiğini görür[170].

Maarif nazırıyla yapılan bu görüşmelerden, Türklere yönelik misyonerlik faaliyetlerinin, Mormonların Osmanlı topraklarındaki varlığını tehlikeye düşüreceğini fark eden Mormon misyonerleri, çalışmalarını Ermeniler üzerine yoğunlaştırdılar[171]. Bu yüzden, Mormon misyonerleri Ermenice'yi ve Türkçe'yi öğrendiler ve bu dillerde yeterli bir hale gelerek Ermeni harf karakterini kullanarak The Book of Mormon'u Türkçe'ye tercüme ettiler.

Mormonlar Ermenileri üzerindeki misyonerlik faaliyetleri sonucunda birçok Ermeni'nin Mormonluğu kabul ettiğini, misyonerlerin Utah'a gönderdikleri faaliyet raporlarından ve birçok Ermeni Mormonun kaleme aldığı yazılarda görmek mümkündür. Meselâ, aslen Antepli bir Ermeni olan Reuben Ouzounian'un Ortodoks Gregorian ailesi, 1896'da Mormonluğu kabul etmiş ve kendisi daha sonra 1955'te Salt Lake Utah'a göç etmiştir[172].

Bir diğer Mormon ise, Sivas Zara'da doğan Hagop (Tumas) Thomas Gagosian'dır. Zara'da ilk Mormon kilisesi 6 Eylül 1888'de açılmıştır. Gagosian'ın ailesi 1894'de Mormonluğa geçerler ve kendisi de aynı tarihte vaftiz olur. Mormonluk hakkında daha fazla şey öğrenme arzusu, bir süre kaldığı Kıbrıs'ın içinde olduğu uzun bir yolculuk sonunda Utah'a götürür. Aynı kişi, Hintze tarafından, Ermeni Mormonların kolonize edilmelerinin arkasından kendisinin onların başında kalacağına ikna edilerek 1898'de bir grup Mormonla birlikte tekrar Osmanlı topraklarına geri döner ve burada 1910'a kadar kalır[173].

Birinci dünya savaşı, Mormonların Ortadoğu misyonerlik faaliyetleri hususunda bir dönüm noktası teşkil eder. Mormonlar Osmanlı topraklarındaki emperyalistik arzularını terk ettiler ve Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında buradaki misyonerlik faaliyetlerine ara verdiler[174]. Ancak Ermeni kökenli Mormonlar'ı Utah'a götürdüler. Bu götürme baskıyla yapılan bir şey olmaktan daha çok, Ermenilere Mormon Kili-

---

[169] Akgün, a.g.m., s. 4.
[170] Akgün, a.g.m., s. 6.
[171] Akgün, a.g.m., s. 4.
[172] Akgün, a.g.m., s. 7.
[173] Akgün, a.g.m., s. 7, 8.
[174] Akgün, a.g.m., s. 9.

sesi tarafından vaad edilen zengin hayat sebebiyle olmuştur. Zaten Mormon oluşlarında da paranın çok büyük bir rolü olmuştur. Misyonerler, onları iğva etmek maksadıyla, Utah tarafından kullanılmak üzere kendilerine ayrılan çok büyük miktardaki paralardan söz ederler. Gerçekten de, bazı misyonerler "paranın daha çok yeni Mormon getirdiğini" itiraf eder. Hatta Elder Charles Loconder, din hususunda kayıtsız olan Ermenilere, vaftiz edilme karşılığında ne kadar ödeyeceklerini açıkça ifade etmişlerdir[175].

Osmanlı dönemi, Mormon faaliyetleriyle ilgili son bir şey olarak şunları söylemek mümkündür: Amerikan Protestan misyonerleri ve Mormonlar arasındaki ayrılık, Protestan misyonerlerin kendi cemaatlerinin Mormonları ziyaret etmelerini yasaklayacak bir dereceye ulaşır. İki misyoner cemaat arasındaki bu düşmanca tutum, Mormonların Türklere yönelik farklı bir tutum geliştirmelerine yol açmıştır. Bu yüzden de, mesela, Mormon misyonerlerinin Utah'a gönderdikleri raporlar ve günlüklerde diğer Amerikan misyonerlerinin dile getirdiği, Türklere yönelik olumsuz ifadelere rastlamak mümkün değildir[176].

Günümüz Türkiye'sinde Mormon misyonerlik faaliyeti hakkında, son 2001'de yenilenen resmî Mormon internet sitesinde bir nebze de olsa bilgi bulunmaktadır. Türkiye, Bulgaristan Sofya Misyonuna bağlı olarak gösterilmekte, bu yüzden burada resmî misyon teşkilatının bulunmadığı ifade edilmektedir [177]. Misyonerliğin 1914 sonrası hangi tarihte yeniden başladığına dair söz konusu sitelerde herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Bununla ilgili buralarda bulunan tek veri, Türkiye'deki Mormonların sayısını gösteren çizelgede ilk tarih olarak 1990'nın verilmesidir. Ancak bu tarih ikinci dönem misyonerlik hareketinin başladığı tarih olamaz çünkü bu tarihte 200 kadar Mormon'un bulunduğundan söz edilir. Bu sayı Bulgaristan Sofya misyonuna bağlı olarak olsa da, 1990'dan çok önce başladığını gösterir.

Mormonların Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerinin hedefi Osmanlı döneminde olduğu gibi, yalnızca gayr-i Müslimler değildir. Artık Müslüman vatandaşlara yönelik de ciddi bir misyonerlik faaliyetinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu maksada uygun olarak Mormon Kitabı Türkçe'ye çevrilmiş (2002); Kürtçe tercümesi üzerinde

---

[175] Akgün, a.g.m., s. 4.
[176] Akgün, a.g.m., s. 4-9.
[177] http://www.cumorah.com/cgibin/db.cgiP.viewrecords=view%2BRecods&Country=Turkey

de çalışılmaktadır. Söz konusu Türkçe tercüme ücretsiz olmak üzere isteyenlere gönderilmekte[178] ve özellikle internette açılan sitelerden bir kısmı, bu anlamda tam bir misyoner gibi çalışmaktadır.

Mormonların Türkiye'de hangi şehirlerde faaliyet gösterdiklerini resmî Mormon sitesinden öğrenmek mümkündür. Buradaki verilere göre, Mormon misyonerlerinin Türkiye'deki kilise birimleri 1990'da iki iken bu 2000'de dörde yükselmiştir. Bunlar Türkiye'nin dört büyük şehri olan Adana, İzmir, Ankara ve İstanbul'dur[179]. Adana'daki misyonerlik merkezi Adana Military ifadesiyle gösterilmektedir. Kesin olmamakla birlikte, bu ifade kalıbından Adana'daki Amerikan askerlerinin aynı zamanda Mormon misyonerlerinin üssü olarak hizmet gördükleri sonucunu çıkarabiliriz[180].

Türkiye'de Mormonlarla ilgili ilk yazılardan birini[181] kaleme alan ve uzun bir süredir Utah'da çalışan M. Hakan Yavuz'un bulunduğu yerde, aslen Türk olup Mormonluğu kabul edenlerden elde ettiği bilgiler çerçevesinde kaleme aldığı yazıya göre, İstanbul'da biri Anadolu diğer Avrupa yakasında olmak üzere iki Mormon din görevlisi sürekli olarak hizmet etmektedir. İnternetteki sitelerinde İstanbul'da bulunan 'toplantı evleri' denen ibadet yerlerinin adresleri, telefon numaraları; buraların yetkilisi olan yabancıların isimleri ve internet adreslerine de yer verilir[182].

---

178 Eğer söz konusu sitenin verdiği bilgilere inanacak olursa; Mormon Kitap'ını almak üzere kendilerine çok sayıda başvuru yapılmaktadır. Bunu, bana göndermeleri için internetten yaptığım müracaata verilen cevaptan çıkarmaktayım. Burada, kendilerini 200'den fazla başvurunun yapıldığını bu yüzden kitap gönderme bazı aksaklıkların olduğu ileri sürülerek, eğer kitaba ulaşamadıysam yeniden istemem, önerilmektedir.

179 İnternette, İstanbul ve Ankara'da bulunan bu Mormon toplantı evlerinin adresleri, telefon numaraları ve buradaki sorumluyla iletişim kurmanızı sağlayacak olan e-mail adresi de verilmektedir. Bu bilgiyi aldığım internet sitesinin adresini ilk baktığımda almamıştım. Daha sonra da aramama rağmen bulamadım. Ancak buna benzer bilgiler aşağıda benzer maksat için kullandığım mormonum.org adlı sitede bulmak mümkündür.

180 http://www.cumorah.com/cgibin/db.cgiP.viewrecords=view%2BRecods&Country=Turkey

181 Modern dönem Türkiye'de Mormonlarla igili ilk yazı K. Özel, *Bir Tanık Anlatıyor*, Milliyet Yayınları, 1993'tür. Diğer yazılar, Hakan Yavuz'un "Mormonlar", *Aktüel*, 8/2; "Mormon Türkleri", *Zaman*, 1.9.2002; İlhan Yıldız, "Mormonizm'de Aile", MÜİF. Din Eğitimi Dergisi, İstanbul 2002, 10/103-121 ve yukarıda yer yer kullanılan Aktay, a.g.m., a.y., 27-64.

182 http//www.mormonum.org. adlı sitede, İstanbul ve İzmir'de toplantı evlerinin olduğu ancak İstanbul'da yeterli üye olduğu için toplantının yapıldığı; İzmir'de ise ye-

Türkler arasından Mormonluğa geçenlerin sayısını tespit etmek için Yavuz'un verdikleriyle yukarıda zikredilen resmî Mormon sitesindeki verilerden yararlanmak mümkündür. Yavuz'un 01.09.2002'de verdiği bilgiye göre 1996'da iki yüz elli olan Mormon sayısı; 1998'de beş yüz ve 2002'de sekiz yüz elliye çıkmıştır. Diğer kaynakta ise, Mormonluğa geçen Türklerin sayısı, yıl yıl olmak üzere 1990'dan 1996'ya kadar iki yüz; 1998'de iki yüz elli ve 2000'de üç yüz olarak gösterilir. Bu rakamlar, her yıl Mormon olan Türkleri gösteriyorsa, o zaman 1990-2002 arası bin üç yüz elli kişi; yok yıl yıl verilen bu rakamlar bir önceki yılınkine de içeriyor ise, o zaman kümülatif olarak 2002 itibariyle üç yüz kişi Mormonluğa geçmiş görünmektedir[183].

İster Yavuz'un verdiği isterse internet sitesinin verdiği rakamlar göz önüne alınsın, Mormonluğu seçen Türklerin sayısının gittikçe arttığını ve, Yavuz'un verdiği rakamlarda artışın neredeyse katlanarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Ancak, resmî sitenin Türkiye hakkında misyonun geleceğini yönelik projeksiyonu olarak, burada sürekli bir büyümeyi hedefledikleri ifade ediliyor olsa da, yine aynı yer bu sürekli büyümenin nadiren gerçekleştiğini ifade etmektedir.

Yine Yavuz'un yazdıklarından, Mormonluğa geçen Türklerin sosyal konumlarının orta ve ortanın üstü bir durumda olduğunu anlıyoruz. Bu tür sosyal statüye sahip olan Türklerin, Mormonluğa geçişlerinde maddî kaygılardan daha çok manevî bir ortam arayışı sonucunda, bu dini kabul ettiklerini göster. Çünkü, yine Yavuz'un ifade ettiği gibi, Utah'a giden Mormon Türkleri, bir yabancı dil bilen yetişmiş insanlardan oluşmaktadır[184].

---

terli üye olmadığı için toplantının yapılmadığı zikredilir. İstanbul'daki toplantılar Pazar günleri ve saat 11.00-13.00 arasında yapılmaktadır.

183 Söz konusu sitede, 2002 için kilisenin üye sayısı olarak -0- konmuş olması bu son alternatifi destekler görünmektedir. http://www.cumorah.com/cgiin/db.cgiP.view-ecords=view%2BRecods&Country=Turkey

184 Yavuz'dan yapılan bu tür alıntılar için bkz. Yavuz, a.g.m., a.y.